

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΥΦΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2008-2012: ΙΣΤΟΡΙΚΟ,
ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΞΟΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΦΕΣΗ»**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: Πέζα Ελένη

ΑΜ.: 2005021

Επιβλέπων Καθηγητής: Λυγγίτσος Αλέξανδρος

Καλαμάτα, Νοέμβριος 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
 ΜΕΡΟΣ Ι	
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
1.1 Η δημιουργία της ελληνικής οικονομίας 1821-1897.....	1
1.2 Η ελληνική οικονομία του 20 ^{ου} αιώνα (1897-1974).....	6
1.3 Η δημοσιονομική εκτροπή της μεταπολίτευσης (1974-2008)	8
1.4 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα 2008-2011.....	18
 ΜΕΡΟΣ ΙΙ	
Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2012	
2.1 Η πορεία της οικονομίας σήμερα.....	1
2.2 Τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα.....	3
2.3 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης	5
 ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ	
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΕΞΟΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	1
 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	 3
ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΟΡΩΝ	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	1
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	1

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται ένα άκρως επίκαιρο θέμα, γνωστό με τον όρο «οικονομική κρίση». Στόχος είναι η μελέτη, η επεξεργασία και η ανάλυση της οικονομικής ύφεσης που αποτελεί τροχοπέδη για την χώρα μας και αναδείχθηκε κυρίως την τετραετία 2008-2012.

Αρχικά, γίνεται μια σύντομη ιστορική αναφορά σε προηγούμενες κρίσεις που επηρέασαν και διαμόρφωσαν τις εξελίξεις τόσο στην Ελλάδα όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. Ταυτόχρονα, επιχειρείται μια προσπάθεια απόδοσης ενός ορισμού για το τι είναι η οικονομική κρίση και πως αυτή προσδιορίζεται. Στο πρώτο μέρος, μέσα από την ιστορική αναδρομή για την ανάπτυξη της οικονομίας στην Ελλάδα, εξετάζεται ταχέως τόσο η δημιουργία της οικονομίας τα χρόνια 1821-1897 όσο και η εξέλιξή της τον 20^ο αιώνα. Μελετώνται οι συνθήκες δημοσιονομικής εκτροπής την περίοδο της μεταπολίτευσης καθώς και η κορυφαία ιστορική στιγμή της εισόδου της χώρας στην ΟΝΕ.

Το δεύτερο μέρος περιγράφει την πορεία προς την οικονομική κρίση, τις συνθήκες δηλαδή των ετών 2008-2011 και αναλύει διεξοδικά την τρέχουσα κατάσταση όπως αυτή διαμορφώνεται ακόμα το έτος που διανύουμε. Μελετώνται οι κοινωνικές παράμετροι της κρίσης και οι μεταβολές που επέσυρε σε όλους τους τομείς του κοινωνικού, οικονομικού και πνευματικού επιστητού. Στο τρίτο μέρος προτείνονται ορισμένες προτάσεις που θα λειτουργήσουν ευεργετικά για την έξοδο της χώρας μας από την οικονομική κρίση και θα ενισχύσουν τις συνθήκες ανάπτυξης και ευημερίας.

Τα συμπεράσματα που καταγράφονται είναι ποικίλα και θα οδηγήσουν τους αναγνώστες αυτής της μελέτης σε περαιτέρω εμβάθυνση και ασχολία με το φλέγον ζήτημα της οικονομικής ύφεσης που τείνει να μετατραπεί σε χίμαιρα παγκόσμιας κλίμακας. Άλλωστε, αυτός είναι ο κύριος σκοπός του παρόντος πονήματος, να αποτελέσει το έναυσμα να ασχοληθεί εκτενέστερα ο αναγνώστης με ένα θέμα που επηρεάζει πλέον άμεσα τη ζωή του.

«Δια την των χρημάτων κήσιν πάντες οι πόλεμοι γίνονται.»

Πλάτων, 427-347 π.Χ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις μέρες μας η οικονομική κρίση είναι ένας όρος, ο οποίος χρησιμοποιείται ευρύτατα και σε πολλές περιπτώσεις καταχρηστικά. Τις περισσότερες φορές χρησιμοποιείται για να δικαιολογήσει μια κατάσταση ή τις αλλαγές που έχουν επέλθει σε όλα τα επίπεδα της καθημερινής ζωής. Πως προσδιορίζεται όμως η έννοια της «κρίσης» και πως μας επηρεάζει πραγματικά;

Η λέξη «κρίση» προέρχεται από το ρήμα κρίνω και ορίζει μια περίοδο ανωμαλιών με δυσχέρειες και κινδύνους. Πιο συγκεκριμένα κρίση είναι μια περίοδος έκπτωσης σε ένα ή σε όλα τα επίπεδα της ανθρώπινης ζωής, δηλαδή μια εκτροπή από μια κατάσταση που διέπεται από τις αρχές της κανονικότητας. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό η κρίση μπορεί να προσλάβει ποικίλης έκτασης διαστάσεις είτε προσδιορίζοντας μια απλή αναταραχή είτε μια κατάσταση ανεξέλεγκτων γεγονότων¹.

Η οικονομική κρίση ειδικότερα αναφέρεται στην ύπαρξη παραγωγής ή υπερπαραγωγής προϊόντων η οποία όμως βρίσκεται σε αναντιστοιχία με τη ζήτηση. Αυτό σημαίνει ότι το αγοραστικό κοινό για διάφορους λόγους (ανεργία, υπερχρέωση, μείωση εισοδήματος κ.ά.) αδυνατεί να απορροφήσει την προσφορά των προϊόντων και των υπηρεσιών.

Κατά καιρούς οι οικονομικές κρίσεις έχουν ταλανίσει τις ανθρώπινες κοινωνίες, προκαλώντας δυσάρεστες συνέπειες τόσο στο οικονομικό όσο και στο κοινωνικοπολιτικό σύστημά τους και στις κρατικές δομές. Δυστυχώς η οικονομική κρίση είναι μια κατάσταση η οποία δεν επηρεάζει μόνο την οικονομία μιας χώρας, αλλά επιφέρει πολλές φορές διαβρωτικές αλλαγές που οδηγούν σε μεταβολή των συσχετισμών και ισορροπιών.

Από την αρχαιότητα έως σήμερα είναι δεκάδες οι φορές όπου κράτη διήνυσαν πολύχρονες περιόδους οικονομικών κρίσεων. Ένα από τα πρώτα τρανταχτά παραδείγματα αποτελεί η πόλις-κράτος της Αθήνας τον 5^ο και 4^ο αι. π.Χ. όπου η συνεχόμενη επεκτατική πολιτική της την οδήγησε σε υπέρογκες δαπάνες². Στα τελευταία χρόνια του Πελοποννησιακού Πολέμου αλλά και στις πρώτες δεκαετίες του 4^{ου} αιώνα η Αθήνα αναγκάστηκε πολλές φορές να χρησιμοποιήσει τα αποθέματα του κρατικού ταμείου, με αποτέλεσμα να διανύσει μια δύσκολη

---

1. el.wikipedia.org

2. *Ξενοφώντος*, Ελληνικά, κεφ.2, παρ. 27

περίοδο σε οικονομικό επίπεδο που έγινε ακόμα χειρότερη με τους ασυγκράτητους δανεισμούς από το περσικό κράτος.

Στη σύγχρονη ιστορία τα παραδείγματα των οικονομικών κρίσεων είναι πολλά περισσότερα κάνοντας πιο διακριτή τόσο την έννοια του όρου όσο και τις επιπτώσεις του σε παγκόσμιο επίπεδο. Μια από τις σημαντικότερες κρίσεις που είχε και διεθνές αντίκτυπο αποτελεί το κραχ του 1929. Οι βιομηχανικές μετοχές του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης, ενώ μέχρι τότε παρουσίαζαν ανοδική τάση, ξαφνικά υπήρξε μια απότομη μείωση της αξίας τους, κατόπιν μαζικών πωλήσεων (ρευστοποιήσεις) που έγιναν από μεγάλους οικονομικούς κύκλους. Ακολούθησε ένα κύμα ρευστοποίησης από το σύνολο σχεδόν των επενδυτών που οδήγησε το χρηματιστήριο σε κατακόρυφη πτώση³.

Πολλές τράπεζες και επιχειρήσεις οι οποίες είχαν τοποθετήσει τα χρήματα των πελατών τους ή τα κεφάλαιά τους σε μετοχές για να αποκομίσουν μεγαλύτερα κέρδη έχασαν μεγάλο μέρος αυτών και αναγκάστηκαν να κηρύξουν πτώχευση ή να προβούν σε μαζικές απολύσεις. Οι απολύσεις αυτές είχαν ως συνέπεια τη δημιουργία ενός υπέρογκου αριθμού ανέργων, που οδήγησε σε ένα κύμα κοινωνικής εξαθλίωσης καθώς και στην δραματική μείωση της καταναλώσης προϊόντων και υπηρεσιών.

Η κρίση όμως δεν περιορίστηκε στα σύνορα των ΗΠΑ, αλλά επεκτάθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι αμερικανικές τράπεζες που αποτελούσαν τον κύριο δανειοδότη των ευρωπαϊκών τραπεζών, επιδιώκοντας να μειώσουν τις ζημιές τους, απαίτησαν την άμεση επιστροφή των χρημάτων οδηγώντας σε άτακτη χρεοκοπία πολλές από αυτές τις τράπεζες. Τέλος, η αδυναμία των ΗΠΑ να αγοράσουν προϊόντα από τις άλλες χώρες (καφέ από την Βραζιλία, σιτάρι από τον Καναδά κ.ά.) προκάλεσε την μείωση των εξαγωγών των προϊόντων.

Άλλη μια οικονομική κρίση – σταθμός στην παγκόσμια ιστορία συναντάται τη δεκαετία του '70. Πρόκειται για την εμφάνιση δύο πετρελαϊκών κρίσεων που έφεραν στο προσκήνιο τη συνύπαρξη δύο κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων: την αυξημένη ανεργία με τον πληθωρισμό⁴. Η πρώτη κρίση καταγράφεται στις 17 Οκτωβρίου 1973, όταν ανακοινώθηκε από τα μέλη του OPEC (Οργανισμού Αραβικών Χωρών – Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών

---

3. http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyagor_3_31/10/2009_335412

4. Χρηστίδης, Οι οικονομικές κρίσεις που συγκλόνισαν τον κόσμο, σελ. 35-38.

Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ότι δεν θα προμήθευαν πλέον με πετρέλαιο τις χώρες που υποστήριζαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο. Στις χώρες όμως αυτές συμπεριλαμβάνονταν οι ΗΠΑ, η Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία.

Ύστερα από έξι χρόνια, η οικονομική κρίση κάνει ξανά την εμφάνισή της αυτή τη φορά στις ΗΠΑ. Μετά την Ιρανική επανάσταση, οι χώρες OPEC προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κατάσταση, αύξησαν την παραγωγή τους με αποτέλεσμα η συνολική απώλεια να φτάσει το 4%. Με αυξημένη παραγωγή και μειωμένη ζήτηση επικράτησε πανικός και ο OPEC έχασε την ενότητά του. Εξαγωγείς πετρελαίου, όπως το Μεξικό, η Νιγηρία και η Βενεζουέλα επεκτάθηκαν σημαντικά, ενώ οι ΗΠΑ και η Ευρώπη πήραν περισσότερο πετρέλαιο από το Prudhoe Bay και τη Βόρειο Θάλασσα⁵.

Σήμερα, τόσο σε εθνικό επίπεδο (Ελλάδα) όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο (Ευρώπη και Αμερική) στο προσκήνιο βρίσκεται η οικονομική κρίση έχοντας αρχίσει ήδη να δείχνει το σκληρό πρόσωπό της. Σίγουρα, διαφαίνεται πως η σημερινή κρίση έχει πολλές ομοιότητες με την κρίση του 1929. Όπως και τότε, έτσι και τώρα η κρίση είναι παγκόσμια, αγγίζει και επηρεάζει αρνητικά όλες τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Ίσως κριθεί και ακόμα σοβαρότερη, καθώς ακόμα η τροπή των γεγονότων χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα και σκεπτικισμό.

Πως όμως εκδηλώθηκε η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και ποια είναι η σημερινή κατάσταση της κοινωνίας και της οικονομίας της χώρας; Υπάρχουν προτάσεις για βελτίωση και ανάκαμψη και αν ναι ποιες ενέργειες είναι προαπαιτούμενες για αυτή την κατεύθυνση; Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται σε αυτά τα ζητήματα, ρίχνοντας το βάρος της μελέτης στην παρουσίαση και ανάλυση των γεγονότων της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και στην τεκμηρίωση προτάσεων για μελλοντική αλλαγή.

---

5. <http://www.enthesis.net>

ΜΕΡΟΣ Ι

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1 Η δημιουργία της ελληνικής οικονομίας 1821-1897

Η επανάσταση του 1821 αποτελεί την αρχή του τέλους μιας από τις μεγαλύτερες μέχρι τότε οικονομίες μέχρι τότε παγκοσμίως, της οικονομίας της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η ελληνική επανάσταση ήταν το έναυσμα και η αφορμή για να εκδηλωθούν κι άλλοι εθνικοαπελευθερωτικοί αγώνες στα Βαλκάνια, που θα οδηγήσουν σε περαιτέρω διαμελισμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Πριν όμως ιδρυθεί και ανεξαρτητοποιηθεί επισήμως το σύγχρονο ελληνικό κράτος, κατά παράδοξο τρόπο, η εθνική του οικονομία βρέθηκε ήδη υποθηκευμένη και σε ιδιαίτερα δεινή θέση. Οι λάθος εκτιμήσεις, η σπατάλη, η έλλειψη οργάνωσης, οι έριδες, μα κυρίως τα προσωπικά συμφέροντα διαδραμάτισαν πολύ σημαντικό ρόλο στην απόφαση λήψης εξωτερικών δανείων. Ήδη από τον Νοέμβριο του 1821 οι επικεφαλείς της επανάστασης έστειλαν στη Γερμανία τον Θ. Κεφαλά και τον Χ. Δροσινό, προκειμένου να διαπραγματευτούν ένα δάνειο ύψους 150.000 φλορινιών. Κατόπιν διαπραγματεύσεων οι δύο απεσταλμένοι επέστρεψαν στο τέλος του 1822, έχοντας συνομολογήσει δύο δάνεια: το ένα στη Ζυρίχη ύψους 40.000 φλορινιών και το άλλο στη Μασσαλία ύψους 62.000 φλορινιών⁶. Με αυτά τα χρήματα παραγγέλθηκαν δύο κανόνια και άλλα στρατιωτικά είδη που όμως δεν έφτασαν ποτέ στην Ελλάδα. Επιπροσθέτως το 1822, στο συνέδριο των Ευρωπαίων ηγεμόνων στη Βερόνα της Ιταλίας, στάλθηκε ελληνική επιτροπή με επικεφαλής τους Παλαιών Πατρών Γερμανό και Ανδρέα Μεταξά και συνοδό τον Γάλλο φιλέλληνα ναύαρχο Φίλιππο Ζουρνταίν. Με εντολή του Α. Μεταξά, ο Γάλλος συνοδός προσπάθησε να βρει πιστωτές και τους βρήκε στο πρόσωπο των πληρεξουσίων του Τάγματος των Ιπποτών του Αγίου Ιωάννου της Ιερουσαλήμ, στο οποίο ανήκε και ο ίδιος⁷.

Οι Ιωαννίτες, μέλη ενός θρησκευτικού ιπποτικού τάγματος, από το έτος 1309, που δεν διέθετε εδαφικές κτήσεις, πρόσφεραν τη μεσολάβηση τους για τη σύναψη δανείου 10 εκατομμυρίων επ' ονόματι της ελληνικής κυβέρνησης, με τον όρο να τους

---

6. Παγκόσμια Στρατιωτική Ναυτική Αεροπορική Εγκυκλοπαίδεια, εκδ. στρατηγικές, σελ. 1039-1040

7. οπ, σελ. 1041

δίνονταν τα νησιά Ρόδος, Κάρπαθος, Αστυπάλαια, Σύρος και Οινούσες - της νοτιοδυτικής Πελοποννήσου - μετά την απελευθέρωση τους. Προσωρινά όμως ζητούσαν να εγκατασταθούν στη Σύρο και τις Οινούσες, που και αποτελούσαν πλέον ιδιοκτησία και κυριαρχία του Τάγματος. Ο Φ. Ζουρνταίν έκρινε την πρόταση ως συμφέρουσα, αφού εκτός των χρημάτων θ' αποκτούσαν και ισχυρούς φίλους στην Ευρώπη, που θα προωθούσαν τις εθνικές τους επιδιώξεις. Αλλά και οι άλλοι Έλληνες του εξωτερικού, όπως ο Παν. Κοδρικάς, ο Α. Βογορίδης και ο μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας Ιγνάτιος συνέστησαν αποδοχή της πρότασης των ιωαννιτών. Ωστόσο, όπως ήταν αναμενόμενο, η Προσωρινή Διοίκηση της Ελλάδος την απέρριψε χωρίς άλλη συζήτηση⁸.

Έτσι λοιπόν, οι Έλληνες προσπάθησαν να αποφύγουν κάθε εξάρτηση από τους ξένους. Ωστόσο, οι οικονομικές ανάγκες ήταν πειστικές και μόνο ένα μεγάλο εξωτερικό δάνειο θα βοηθούσε στην αντιμετώπιση των άμεσων αναγκών. Το 1823 διορίστηκε η επιτροπή του δανείου, αποτελούμενη από τον Ανδρέα Λουριώτη, κατεξοχήν πρόσωπο της Φιλικής Εταιρείας, τον Ι. Ορλάνδο και τον Ι. Ζαΐμη. Κατά τις οδηγίες του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου, έπρεπε να συνάψουν εμπορικές και πολιτικές σχέσεις με τη Αγγλία, αλλά να φαίνεται ότι μοναδικός σκοπός τους ήταν η σύναψη του δανείου. Αποτέλεσμα αυτής της κίνησης ήταν η σύναψη δανείου ύψους 800.000 λιρών, όμως μόνο το ποσό των 298.000 λιρών έφτασε στην ελληνική διοίκηση. Ως εγγύηση για την αποληρωμή του δανείου τέθηκαν όλα τα δημόσια κτίρια και έσοδα του ελληνικού κράτους⁹. Αν και το δάνειο συντέθηκε με δυσμενείς όρους για την Ελλάδα, η ελληνική πλευρά το χαρακτήρισε ως πολιτική επιτυχία και αναγνώριση του ανερχόμενου ελληνικού κράτους από το εξωτερικό.

Αργότερα στις 31 Ιουλίου 1824, το Βουλευτικό αποφασίζει τη σύναψη και νέου δανείου, λίγες εβδομάδες μετά την καταστροφή της Κάσου και των Ψαρών κι ενώ η Επανάσταση βρίσκεται σε κρίσιμο στάδιο. Το δεύτερο δάνειο ανέλαβε ο τραπεζιτικός οίκος των αδελφών Ρικάρδο με ονομαστικό κεφάλαιο 2.000.000 λιρών (26 Ιανουαρίου 1825). Τη διαπραγματευτική ομάδα αποτελούσαν και πάλι οι Λουριώτης και Ορλάνδος. Όπως και στο πρώτο δάνειο, το καθαρό ποσό περιορίστηκε στις 816.000 λίρες¹⁰.

---

8. Οικονόμου, Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας ή ο ιερός αγώνας των Ελλήνων, εκ του τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρή, Αθήναι, 1873, σελ. 40-51.

9. οπ., σελ. 43

10. οπ., σελ. 47-48

Μια μερίδα ιστορικών τόνιζαν ότι η σύναψη του δανείου ήταν γεγονός σημαντικότερο από μία στρατιωτική νίκη, αφού οι Άγγλοι θα είχαν συμφέρον να ευωδοθεί ο Ελληνικός αγώνας. Ουσιαστικά, οι Άγγλοι αναγνώριζαν την ελληνική ανεξαρτησία, καθώς είχε ήδη αρχίσει να διαφαίνεται μια αλλαγή της εξωτερικής τους πολιτικής οπωσδήποτε ευνοϊκή για τους Έλληνες.

Την ανάγκη για τη σύναψη του δεύτερου δανείου δεν επέβαλε μόνο η αχρηματία που υπήρχε μετά την εξάντληση των χρημάτων του πρώτου, αλλά και η ανάγκη να αντιμετωπιστεί ο Ιμπραήμ, εκτός από τον τακτικό στρατό και με σύγχρονα ναυτικά μέσα. Έτσι, στις 7 Φεβρουαρίου 1825 υπογράφηκε στο Λονδίνο δάνειο 2.000.000 λιρών με πιστωτές τους εβραϊκής καταγωγής τραπεζίτες αδελφούς Ricardo. Τελικά, μέσω ενός απίστευτου παρασκηνίου, μετά την εκκαθάριση του ποσού έμειναν μόνο 816.000 λίρες και από αυτές έφτασαν στην ελληνική κυβέρνηση 230.000¹¹.

Παρά τη σύναψη αυτών των δανείων η ελληνική οικονομία οδηγήθηκε το 1826 στην πρώτη επίσημη χρεωκοπία. Η έλλειψη υποδομών αλλά κατά κύριο λόγο η απουσία φορολογικού συστήματος και παραγωγικών πόρων είχε σαν αποτέλεσμα την αδυναμία αποπληρωμής τοκοχρεολυσίων και των μισθών των στρατιωτικών, ενώ δεν επέτρεπε κάποια διαφορετική εξέλιξη. Την άσχημη αυτή κατάσταση κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο Ι. Καποδίστριας, δύο χρόνια αργότερα, το 1828. Εφαρμόζοντας συγκεντρωτική εξουσία και τοποθετώντας σε καίριες θέσεις της κυβέρνησης συγγενικά του πρόσωπα, ξεκίνησε την εκ βάθρων ανόρθωση της οικονομίας.

Αν και προσπάθησε να συνάψει δάνειο με την Αγγλία, πράγμα που δεν κατάφερε, περιόρισε τις δαπάνες του νεοσύστατου κράτους στο ελάχιστο και αύξησε τα έσοδα δημιουργώντας ένα υποτυπώδες φορολογικό σύστημα. Επίσης η εισαγωγή νέων μεθόδων καλλιέργειας και η ίδρυση της Εθνικής Χρηματιστικής Τράπεζας το 1828 αύξησε περαιτέρω τα έσοδα. Ωστόσο, η αναδιανομή της γης που ζητούσε η αντιπολίτευση δεν ήταν δυνατή λόγω της υποθήκευσης του συνόλου της εθνικής γης για τα δάνεια του 1824 και 1825¹².

Ο θάνατός του όμως δεν επέτρεψε τη συνέχιση του μεταρρυθμιστικού έργου. Τα χρόνια που ακολούθησαν η οικονομία συνέχισε να ολισθαίνει ακολουθώντας την τακτική των πρώτων χρόνων της επανάστασης. Και έτσι το μονοπάτι της

11.Εγκυκλοπαίδεια Ελλάδα, Ιστορία Πολιτισμός, εκδ. Δομή, σελ.419

12.οπ., σελ.420

ιστορίας της ελληνικής οικονομίας μας οδηγεί στο 1843, όπου η Ελλάδα και πάλι αδυνατεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της, καθώς το Μάρτιο του ίδιου έτους καλείται να καταβάλει τη δόση του δανείου για το 1833.

Ματαιώς, προσπάθησε η κυβέρνηση να συνάψει δάνειο για την αναχρηματοδότηση του χρέους. Με το δεσμευτικό πρωτόκολλο του Λονδίνου, το ελληνικό κράτος καλείται να υπογράψει κάποιους δυσβάσταχτους όρους. Μερικοί από αυτούς ήταν :η απόλυση του 1/3 των δημοσίων υπαλλήλων, η κατάργηση όλων των συντάξεων που δίνονταν στους αγωνιστές της επανάστασης του 1821, η μείωση κατά 60% των αμυντικών δαπανών, η περαίωση των φορολογικών δηλώσεων που εκκρεμούσαν, για να επιταχυνθούν οι διαδικασίες είσπραξης χρημάτων, η αύξηση δασμών και τελών χαρτοσήμου και η κατάργηση όλων των διπλωματικών αποστολών στο εξωτερικό.

Μερικά χρόνια αργότερα, το 1857, η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία όρισαν τη Διεθνή Οικονομική Εξεταστική Επιτροπή για να γνωμοδοτήσει για μέτρα που μπορούσε να λάβει η τότε κυβέρνηση για την αποπληρωμή του δανείου που πήρε η Ελλάδα το 1833 ως συνέπεια της στάσης που είχε κρατήσει κατά τον Πόλεμο της Κριμαίας. Η επιτροπή όρισε ότι η Ελλάδα μπορεί να αποπληρώνει τουλάχιστο 900.000 γαλλικά φράγκα το έτος, ποσό που θα μπορούσε να αυξάνεται όταν η χώρα θα είχε τη δυνατότητα¹³. Η Ελλάδα πλήρωσε το 1860 και μετά χρεοκόπησε, σταμάτησε δηλαδή και πάλι τις πληρωμές, για τρία ακόμη χρόνια (1861-1862-1863), ενώ προχώρησε σε νέα συμφωνία αναδιάρθρωσης - αποπληρωμής του χρέους το 1864. Αυτή είναι η δεύτερη χρεοκοπία του ελληνικού κράτους από την ίδρυσή του.

Κατά το 1893, και ενώ στην πολιτική σκηνή βρίσκεται ο Χ. Τρικούπης, η Ελλάδα βρέθηκε σε αδυναμία να εξυπηρετήσει τα τοκοχρεολύσια των εξωτερικών της δανείων και ζήτησε επαναδιαπραγμάτευση του δημόσιου χρέους της. Η «πτώχευση», όπως χαρακτηρίστηκε, είχε τεράστιο πολιτικό κόστος για την Ελλάδα. Οι διαπραγματεύσεις με τις πιστώτριες χώρες συνεχίστηκαν μέχρι τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897¹⁴. Η ήττα του ελληνικού στρατού και η υποχρέωση του κράτους να καταβάλει υπέρογκες πολεμικές αποζημιώσεις στην οθωμανική αυτοκρατορία έθεσαν το ζήτημα σε νέες βάσεις.

---

13. Εγκυκλοπαίδεια Ελλάδα, Ιστορία Πολιτισμός, εκδ. Δομή, σελ.421-422

14.οπ., σελ.430

Έτσι τα οικονομικά του ελληνικού κράτους οδηγήθηκαν σε καθεστώς Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου (ΔΟΕ). Απόρροια των γεγονότων ήταν να διαχειρίζονται τα κρατικά έσοδα εκπρόσωποι έξι ξένων δυνάμεων (Αγγλία, Γαλλία, Αυστρία, Γερμανία, Ρωσία, Ιταλία), προκειμένου η χώρα να καταφέρει να ανταποκριθεί στην αποπληρωμή των αποζημιώσεων καθώς και άλλων παλαιότερων δανείων.

1.2 Η ελληνική οικονομία του 20^{ου} αιώνα (1897-1974)

Την περίοδο 1902-1914 συνολογήθηκαν τέσσερα εξωτερικά δάνεια, συνολικά 521.000.000 γαλλικά φράγκα. Τα δύο πρώτα (76.000.000 γαλλικά φράγκα) μέχρι το έτος 1910 και το τέταρτο, 335.000.000 γαλλικά φράγκα το έτος 1914. Η δανειακή πρόσδοδος χρησιμοποιήθηκε υπέρ της εξυπηρέτησης των ήδη υπαρχόντων εξωτερικών δανείων, υπέρ της διεξαγωγής των Βαλκανικών πολέμων και στην ενσωμάτωση των νέων περιοχών που προέκυψαν μετά τους Βαλκανικούς. Δηλαδή, τα νέα δάνεια ξεπλήρωναν τα παλαιά.

Λίγο αργότερα, το 1917 με ηγέτη τον Ε. Βενιζέλο, συντελείται «υπέρ» του ελληνικού κράτους ένας ιδιόμορφος δανεισμός, που θα είχε οδυνηρές συνέπειες στο μέλλον. Η Γαλλία, η Μ. Βρετανία και οι ΗΠΑ ενέκριναν μεγάλα δάνεια προς την Ελλάδα: 12.000.000 λίρες Αγγλίας, 300.000.000 γαλλικά φράγκα και 50.000.000 δολάρια από τις ΗΠΑ. Ο δανεισμός όμως ήταν θεωρητικός. Τα ποσά αυτά δεν εκταμιεύθηκαν ούτε δόθηκαν στην Ελλάδα¹⁵.

Το 1927, με αφορμή το αίτημα της Ελλάδας στην Κοινωνία των Εθνών για παροχή πρόσθετου δανείου, τέθηκε το ζήτημα της δημιουργίας μιας κεντρικής κρατικής τράπεζας, που θα αναλάμβανε τη διαχείριση των χρεών, την έκδοση νομίσματος και την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής. Παρά τις ενστάσεις τις Εθνικής Τράπεζας, το Μάιο του ίδιου έτους ιδρύεται η Τράπεζα της Ελλάδος, ξεκινώντας τη λειτουργία της ένα χρόνο αργότερα. Ωστόσο η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 1929 από τη Νέα Υόρκη δεν ήταν δυνατόν να αφήσει ανεπηρέαστη την Ελλάδα. Η φορολογία αυξήθηκε και λήφθηκαν έκτακτα οικονομικά μέτρα. Παρόλ' αυτά το 1932 κηρύχθηκε η τέταρτη πτώχευση για το ελληνικό κράτος. Η εξάρτηση της Ελλάδας από ξένα κεφάλαια την έκανε ευάλωτη σε διεθνείς οικονομικές και πολιτικές συγκυρίες¹⁶. Σημαντικό ρόλο στην εποχή έπαιξε η διεθνής οικονομική κρίση του 1929-1932, όπως προαναφέρθηκε, με άμεσες συνέπειες την κατάρρευση τραπεζών και την αύξηση της ανεργίας. Επίσης δεν θα πρέπει να παραλειφθεί το γεγονός ότι στην πολύ άσχημη κατάσταση που βρέθηκε η ελληνική οικονομία το 1932 συνέβαλε και η μακροχρόνια περίοδος (1897-1922), όπου η Ελλάδα ενεπλάκει σε μια σειρά πολεμικών συγκρούσεων, οι οποίες αύξησαν κατακόρυφα τις στρατιωτικές δαπάνες.

15.Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, για την Γ' Λυκείου, ΟΕΔΔ, Αθήνα 2004 σελ.54

16.οπ., σελ. 56-60

Το τέλος του ελληνογερμανικού πολέμου θα βρει τη χώρα μας υπό γερμανική κατοχή. Ξεκινά η χειρότερη περίοδος της σύγχρονης ελληνικής οικονομίας. Το νόμισμα, η δραχμή, υποτιμάται συνεχώς φτάνοντας σε σημείο μια αγγλική λίρα να έχει ισοτιμία 7.000.000.000 δραχμών¹⁷. Η παραγωγή των προϊόντων είναι πολύ περιορισμένη ενώ η ζήτηση αυξάνεται κατακόρυφα. Αυτό το τοπίο παρέχει πρόσφορο έδαφος στους τοκογλύφους και τους λαθρέμπορους. Η αγορά ακινήτων υποχωρεί εντυπωσιακά, με αποτέλεσμα μεγάλες εκτάσεις γης σε περίοπτες τοποθεσίες να πωλούνται έναντι πινακίου φακής. Ξαν να μην έφταναν όλα αυτά με την ήττα των ελληνικών στρατευμάτων η τότε κυβέρνηση με επικεφαλής τον βασιλιά Γεώργιο Β' θα φύγει από τη χώρα, αφαιρώντας όλα τα αποθέματα χρυσού του κράτους από την Τράπεζα της Ελλάδος. Την κατάσταση αυτή επιβάρυνε ακόμα περισσότερο ένα δάνειο που χορήγησε η κυβέρνηση Λογοθετόπουλου στο γερμανικό κράτος, το οποίο δεν αποπληρώθηκε ποτέ.

Ο εμφύλιος πόλεμος συνέχισε στο ίδιο μοτίβο χωρίς να αποφέρει θετικά αποτελέσματα. Η δεκαετία του 1950 που ακολούθησε στιγματίζεται από την ηγετική φυσιογνωμία του Κ. Καραμανλή¹⁸. Στην διάρκεια της διακυβέρνησής του η οικονομική ανάπτυξη ήταν ραγδαία, έγιναν μεγάλα έργα στην γεωργία, τον τουρισμό και την βιομηχανία. Ο Κ. Καραμανλής κατά κύριο λόγο έδωσε μεγάλη βαρύτητα στη δημιουργία δημόσιων κοινωφελών οργανισμών, όπως ήταν η ΔΕΗ, η οποία δημιουργήθηκε με την εξαγορά των εργοστασίων λιγνίτη στην Πτολεμαΐδα και την απορρόφηση και ενοποίηση όλων των μικρών εταιρειών παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας.

Στα χρόνια της πρωθυπουργίας του ενθαρρύνθηκε η προσέλκυση επενδύσεων στη χώρα, ενώ η Ελλάδα κατατάχθηκε δεύτερη στον δείκτη αναπτυσσόμενων χωρών στην Ευρώπη. Έτσι επετεύχθηκε το λεγόμενο Θαύμα της οκταετίας του Καραμανλή.

Κατά τη διάρκεια της δικτατορίας (1967-1974) έγινε προσπάθεια από τον οικονομικό εγκέφαλο των συνταγματαρχών τον Ν. Μακαρέζο για εκβιομηχανοποίηση της οικονομίας και εκσυγχρονισμό των μεθόδων γεωργικής παραγωγής¹⁹. Ωστόσο όμως αυξήθηκε κατακόρυφα ο εσωτερικός δανεισμός.

17. Αλιβιζάτος, Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση. 1922-1974. Όψεις της ελληνικής εμπειρίας, Αθήνα 1983, σελ. 43-50

18. Εκδοτική Αθηνών, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΕ, Αθήνα 1977, σελ. 340

19. Αλιβιζάτος, οπ., σελ. 74-87

Τα άτοκα δάνεια που έδινε στους αγρότες η Αγροτική Τράπεζα αλλά και τα δάνεια σε κατασκευαστικές εταιρείες για τη διάπλαση διάφορων περιοχών της χώρας, ζημίωσαν έμμεσα το ελληνικό δημόσιο. Επίσης, η διαγραφή χρεών αγροτών με απόφαση της κυβέρνησης προκάλεσε μεγάλα ελλείμματα στον ισολογισμό της Αγροτικής Τράπεζας.

Χαρακτηριστικά ο Α. Ηλιαδάκης, μαθηματικός και πολιτειολόγος, αναφέρει: *"Η περίοδος της Δικτατορίας ήταν περίοδος υπέρογκου εσωτερικού δανεισμού, ο οποίος και τετραπλασιάστηκε. Αντίθετα ο εξωτερικός δανεισμός σημειώνει μικρή αύξηση. Συνολικά ελήφθησαν 19 εξωτερικά δάνεια, μόλις στο 6,4% του νέου Δημόσιου Χρέους εξ αυτών το 92,2% ήταν σε δολάρια, ενώ η αγγλική λίρα απουσίαζε. Την περίοδο αυτή εμφανίζονται τα δάνεια σε συνάλλαγμα. Πρόκειται για δάνεια εργοληπτικών εταιρειών, τα οποία έπαιρναν από το εξωτερικό, υπό την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Στη συνέχεια τα παραχωρούσαν στο Ελληνικό Δημόσιο προς εκτέλεση δημοσίων έργων, με ανάδοχους τις εν λόγω εταιρείες. Συνολικά συνομολογήθηκαν 59 τέτοια δάνεια. Προφανώς το Ελληνικό Δημόσιο δεν είναι ο δανειολήπτης, έτσι δεν θεωρείται εξωτερικός δανεισμός. Στο νέο δημόσιο χρέος ο δανεισμός σε συνάλλαγμα αντιπροσώπευε το 23,6%"²⁰.*

---

20. Ηλιαδάκης, Το δημόσιο χρέος στο ελληνικό κράτος από το 1824, Δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα ΠΑΤΡΙΣ, 3/11/2009

1.3 Η δημοσιονομική εκτροπή της μεταπολίτευσης (1974-2008)

Με την πτώση του καθεστώτος της δικτατορίας το 1974 και με την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο να βρίσκεται σε εξέλιξη, η τότε κυβέρνηση με επικεφαλής τον στρατηγό Γκιζίκη, κατόπιν προτάσεως του Ε. Αβέρωφ, θα φέρει στην Ελλάδα τον Κ. Καραμανλή για να αναλάβει την ηγεσία της χώρας. Στη δύσκολη αυτή συγκυρία ο Καραμανλής θα προσφέρει την απαιτούμενη πολιτική σταθερότητα και θα αποκλιμακώσει την ένταση που είχε δημιουργηθεί μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας και θα αποτρέψει μια ενδεχόμενη πολεμική σύρραξη. Αφού εδραίωσε την κυριαρχία του ο Καραμανλής στράφηκε προς την οικονομία. Η κατάσταση στην οποία βρίσκονταν η ελληνική οικονομία στα μέσα της δεκαετίας του '70 ήταν ιδιαίτερος άσχημη.

Ο Καραμανλής προχώρησε γρήγορα σε μεταρρυθμίσεις, τις οποίες προώθησε κατά κύριο λόγο μέσω των κρατικοποιήσεων. Όπως και στην πρώτη περίοδο της πρωθυπουργίας του το 1950, έτσι και τώρα θέλησε να φτιάξει έναν μεγάλο και ισχυρό δημόσιο τομέα, ο οποίος θα έλεγχε και την οικονομία. Ωστόσο όμως δεν ενδιαφέρθηκε για την ανάπτυξη και του ιδιωτικού τομέα. Οι κρατικοποιήσεις μεγάλων ιδιωτικών εταιρειών και τραπεζών όπως ήταν η Ολυμπιακή Αεροπορία του Αριστοτέλη Ωνάση και η Εμπορική Τράπεζα του ομίλου Ανδρεάδη οδήγησαν στη ραγδαία ανάπτυξη του κρατισμού και μείωση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Συνέπεια αυτού ήταν μια φρενήρης διόγκωση του δημοσίου τομέα. Όμως ο Καραμανλής δεν μπόρεσε να αντιμετωπίσει επιτυχημένα την πρώτη πετρελαϊκή κρίση που ξέσπασε το 1973. Αποτέλεσμα αυτής της κρίσης ήταν η αναρρίχηση του πληθωρισμού σε ποσοστά πολύ πάνω από 20% μέσα σε λίγα χρόνια. Η τιμή του ψωμιού εκτινάσσεται στις 7 δραχμές το κιλό (ενώ στην επταετία της χούντας παρέμενε σταθερή στις 5,80) και πυροδοτεί τις πρώτες μεγάλες κοινωνικές αντιδράσεις της μεταπολίτευσης²¹.

Ο περιορισμένος ιδιωτικός τομέας δεν μπόρεσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση της κρίσης και το ίδιο λάθος επαναλήφθηκε και στη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση που ξέσπασε το 1978. Η εμμονή του Καραμανλή να διατηρεί το κράτος τον πλήρη έλεγχο της παραγωγής και της οικονομίας είχε αρνητικές συνέπειες στα εισοδήματα των χαμηλότερων κοινωνικών ομάδων.

---

21. Μακαρέζος, Η Οικονομία της Ελλάδος, Αθήνα 2006, σελ. 54

Αντιλαμβανόμενος πλέον ότι το κράτος δεν μπορεί να καλύψει όλες τις ανάγκες και να διατηρήσει και ρυθμούς ανάπτυξης επεδίωξε και πέτυχε την υπογραφή της συνθήκης προσχώρησης της χώρας στην ΕΟΚ το 1979. Με αυτό τον τρόπο προσπαθούσε να εκμεταλλευτεί τα ευρωπαϊκά κεφάλαια τα οποία θα εισέρρεαν στη χώρα, καθώς και την οικονομική σταθερότητα που προσέφερε η συμμετοχή σε μια τέτοια ένωση.

Το εγχείρημα όμως αποδείχθηκε αρκετά δύσκολο στην εφαρμογή του και έτσι ο Καραμανλής παρέδωσε τη σκυτάλη της εξουσίας στον Γ. Ράλλη. Ο Ράλλης δίνει την δική του μάχη, όμως η ήττα του κόμματός του στις εκλογές της 18^{ης} Οκτωβρίου 1981, αναδεικνύει τον Α. Παπανδρέου ως καταλυτική ηγετική φυσιογνωμία για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας. Η εκλογή του στην εξουσία σηματοδοτεί μια νέα περίοδο, καθώς πρώτη φορά εκλέγεται στην κυβέρνηση κόμμα με σοσιαλιστικό υπόβαθρο²².

Παρά το υπόβαθρο αυτό, η πολιτική που ακολούθησε, ιδιαίτερα την πρώτη τετραετία, θα οδηγήσει την χώρα στην δημοσιονομική εκτροπή. Θέλοντας να εδραιώσει την κυριαρχία του και να εξασφαλίσει την επανεκλογή του, θα προβεί για αρχή σε έναν ασυγκράτητο διορισμό νέων δημοσίων υπαλλήλων. Οι απασχολούμενοι στην κεντρική διοίκηση-ΔΕΚΟ από 300.000 το 1981, θα φθάσουν το 1989 τους 640.000. Επειδή οι όλο και περισσότερες προσλήψεις θα οδηγήσουν σε κορεσμό τον ήδη υπάρχοντα δημόσιο τομέα η κυβέρνηση Παπανδρέου θα προβεί στην εξαγορά πολλών μεγάλων ιδιωτικών επιχειρήσεων και τραπεζών, κρατικοποιώντας αυτές, όπως η ΛΑΡΚΟ, η ΠΥΡΚΑΛ, τα Ναυπηγεία Σκαρμαγκά, η ΑΓΕΤ-ΗΡΑΚΛΗΣ κ. α. Την περίοδο αυτή, το έλλειμμα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών θα εκτοξευθεί στο 14,5% του ΑΕΠ, το υψηλότερο στον κόσμο εκείνη την εποχή²³.

Επίσης, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας θα μειωθεί ραγδαία από 3,1% το 1981, σε 1,7% κατά μέσο όρο μεταξύ 1982-1989, η ανεργία θα καλπάζει στο 8,3% κατά μέσο όρο από 4,1% το 1981, ενώ η δραχμή θα υποτιμηθεί κατά 30% σε 8 χρόνια. Για να εξυπηρετηθούν όλες αυτές οι δαπάνες και τα ελλείμματα η χώρα θα προβεί σε έναν φρενήρη εξωτερικό δανεισμό, περί τα 50 δις δολάρια, που θα εκτοξεύσει το δημόσιο χρέος από το 28% το 1980, στο 80% το 1989, γεγονός που υποθήκευσε το μέλλον της ελληνικής οικονομίας, επιβαρύνοντας με πάνω από 1 τρισ την Εθνική Τράπεζα και 900

22.el.wikipedia.org

23. <http://siatistanews.gr/klasika/istoria.html>

δισ την Αγροτική. Αν αναλογιστεί κανείς πως τα 8 αυτά χρόνια συνέρρευσαν στα ελληνικά ταμεία περίπου 26 δισ δραχμές από επιδοτήσεις της ΕΟΚ, καθώς και περίπου 3 δισ δραχμές από την πτώση της τιμής του πετρελαίου και του δολλαρίου, οι ζημιές που παρουσίασε η οικονομία δηλώνουν σπατάλη και κακοδιαχείριση²⁴.

Τα οικονομικά σκάνδαλα δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους και στις εκλογές του 1989-1990 το κόμμα του Α. Παπανδρέου θα χάσει τις εκλογές. Η κυβέρνηση Μητσοτάκη που θα προκύψει θα ξεκινήσει ένα αντίστροφο πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων και λιτότητας προκειμένου να αντιμετωπίσει την δύσκολη αυτή κατάσταση, όπως και τις ραγδαίες εξελίξεις στην διεθνή σκηνή με την κατάρρευση της οικονομίας και την διάλυση της ΕΣΣΔ.

Κατά την τριετία 1990-1993 στον τομέα της οικονομικής ιδιαίτερα πολιτικής προχώρησαν σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές προς την κατεύθυνση της μείωσης του κράτους. Η κυβέρνηση Μητσοτάκη προχώρησε στην απελευθέρωση του τραπεζικού συστήματος και της κίνησης κεφαλαίων, στην απελευθέρωση κατά μεγάλο μέρος της αγοράς των ενοικίων, στην απελευθέρωση της εμπορίας καυσίμων, στην κατάργηση των ελέγχων τιμών σε όλα τα αγαθά με εξαίρεση τα φάρμακα, στην απελευθέρωση της αγοράς εργασίας με την εισαγωγή της μερικής απασχόλησης και της τέταρτης βάρδιας και τέλος στην απελευθέρωση του ωραρίου των καταστημάτων, ενώ έγινε και σημαντική προσπάθεια να μειωθεί ο κρατικός τομέας, με πώληση ποσοστού του δημοσίου σε κρατικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερος τις ζημιογόνες.

Κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας Μητσοτάκη μειώθηκε το έλλειμμα του προϋπολογισμού από 19,8% το 1990 σε 13,8% το 1993 (ή στο 8,8% αν υιοθετήσουμε τη μεθοδολογία που χρησιμοποιεί σήμερα -με τη σύμφωνη γνώμη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ)- η κυβέρνηση, που υπολογίζει τις κεφαλαιακές μεταβιβάσεις, τις κεφαλαιοποιήσεις τόκων και την εξυγίανση στο ασφαλιστικό σύστημα). Επιπλέον μειώθηκε ο πληθωρισμός από 22% το 1990 σε 12% το 1993 και αυξήθηκε το κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας ως ποσοστό του αντίστοιχου μέσου όρου της ΕΕ, από 57,4% το 1990 σε 64,2% το 1993, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Δυστυχώς όμως, το δημόσιο χρέος αυξήθηκε ακόμα περισσότερο, φθάνοντας στο εξωφρενικό ποσοστό του 110% και αυτό λόγω του συνεχιζόμενου υπερδανεισμού για την κάλυψη των αναγκών της μισθοδοσίας του γιγαντιαίου δημόσιου τομέα και των ελλειμμάτων του²⁵.

---

24. <http://siatistanews.gr/klasika/istoria.html>

25. el.wikipedia.org

Το πρώτο πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει η Κυβέρνηση της ΝΔ ήταν ότι παρουσιάζονταν φοβερά έντονες στρεβλώσεις στην διάρθρωση της οικονομίας και ουσιαστική παράλυση πολλών θεσμών - μηχανισμών της λειτουργίας της οικονομίας, με τις παρεμβάσεις που είχαν γίνει κυρίως στη δεκαετία του 1980.

Οι παρεμβάσεις του κράτους κυρίως είχαν δημιουργήσει προβλήματα σε σειρά από παραγωγικούς κλάδους της οικονομίας και εμπόδιζαν ουσιαστικά την επιτυχή δραστηριοποίηση του ιδιωτικού τομέα, εμπόδιζαν τις επενδύσεις και την αύξηση απασχόλησης από τον ιδιωτικό τομέα τουλάχιστον.

Το δεύτερο μεγάλο πρόβλημα το 1990 ήταν οι μεγάλες μακροοικονομικές ανισορροπίες που είχε προκαλέσει πάλι κυρίως η πολιτική της δεκαετίας του 1980. Και η μεγαλύτερη ανισορροπία βέβαια εστιαζόταν στα δημόσια οικονομικά. Η συσσώρευση δημοσίων ελλειμμάτων εκτίναξε το δημόσιο χρέος από περίπου 30% του ΑΕΠ το 1980 σε 90% το 1989²⁶. Η διόγκωση του δημοσίου χρέους καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την οικονομική πολιτική που ακολουθήθηκε τη δεκαετία του 1990.

Ένα τρίτο μεγάλο πρόβλημα ήταν το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης της δημόσιας οικονομικής και κοινωνικής υποδομής. Ελάχιστα μεγάλα έργα οικονομικής υποδομής έγιναν στη δεκαετία του 1980. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι είναι δύσκολο να σκεφτεί κανείς για την περίοδο εκείνη ένα μεγάλο έργο οικονομικής υποδομής, κάτι που να βοηθάει τις επιχειρήσεις δηλαδή, κάποιο έργο μεταφοράς, τηλεπικοινωνιών, κλπ.

Και το τελευταίο μεγάλο πρόβλημα που υπήρχε στις αρχές της δεκαετίας του '90, ήταν η αντικοινωνική, αναποτελεσματική και αντικοινωνική λειτουργία των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών, των συνεταιρισμών και βέβαια των κρατικοποιημένων επιχειρήσεων του Οργανισμού Ανασυγκρότησης Επιχειρήσεων, του ΟΑΕ. Τα προβλήματα αυτά, είχαν τεκμηριωθεί επανειλημμένα από τους μεγάλους διεθνείς οργανισμούς που παρακολουθούν την Ελληνική οικονομία, με πιο πρόσφατες τις εκθέσεις του ΟΟΣΑ.

Από το 1993 λοιπόν τέθηκε ως στόχος η σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας με την ΕΕ (η ΕΟΚ μετονομάστηκε σε Ευρωπαϊκή Ένωση την 1^η Ιανουαρίου 1993). Μετά το 1994 επιτεύχθηκε σε σημαντικό βαθμό ο έλεγχος των μακροοικονομικών ανισορροπιών. Ωστόσο, τη χρονιά του 1996 το πολιτικό σκηνικό αλλάζει στην χώρα. Είχαν προηγηθεί σοβαρά προβλήματα υγείας του Α. Παναγδρέου που τον

οδήγησαν στην παραίτηση και μετά από εσωκομματικές εκλογές τον διαδέχεται ο Κ. Σημίτης, ο οποίος είχε διατελέσει Υπουργός Οικονομικών και Γεωργίας των προηγούμενων κυβερνήσεων του Α. Παπανδρέου.

Έτσι την τετραετία 1996-2000 δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον εξορθολογισμό των δημοσιονομικών με απώτερο στόχο την εκπλήρωση των προϋποθέσεων που έχουν τεθεί από την ΕΕ για την είσοδο της χώρας μας στην ΟΝΕ. Ο ρυθμός πληθωρισμού έπεσε κάτω από το 10% το 1995 και έφτασε το 3,1% το 2000. Σημειώθηκαν υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης (πάνω από 2% τα έτη 1994, 1995 και 1996 και πάνω από 3% το 1997, 1998 και 1999) και αυξήθηκαν σημαντικά οι ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις (με 8,2% κατά μέσο όρο οι ιδιωτικές και 7,9% οι δημόσιες το διάστημα 1996-2001). Τα επιτόκια μειώθηκαν σημαντικά και θεαματικά και έφτασαν στα ίδια επίπεδα με τις χώρες της Ευρωζώνης. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι για βραχυπρόθεσμο τραπεζικό δανεισμό των επιχειρήσεων τα επιτόκια μειώθηκαν από 23,1% το 1995 σε 15% το 1999 και σε 8,58% το 2001, ενώ για μακροπρόθεσμο τραπεζικά δάνεια από 22,1% το 1995, μειώθηκαν σε 13,5% το 1999 και 8,66% το 2001²⁷.

Άλλο ένα σημαντικό γεγονός για την ελληνική ιστορία και την οικονομία ήταν η ανάθεση το 1997 των Ολυμπιακών Αγώνων για το έτος 2004. Ωστόσο όμως τα χρόνια αυτά θα στιγματιστούν από ένα πολύ μεγάλο γεγονός που ήταν η «φούσκα» του Χρηματιστηρίου Αθηνών. Με αυτές τις συνθήκες και κυρίως με την μείωση του πληθωρισμού και των επιτοκίων, πολλοί αποταμιευτές άρχισαν να επενδύουν συστηματικά στο Χρηματιστήριο και τα κεφάλαια που αντλούσαν αυξάνονταν από έτος σε έτος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο δείκτης τιμών του χρηματιστηρίου να φτάσει το Σεπτέμβριο του 1999 στο υψηλότερο επίπεδο. Παρόλ' αυτά η άνοδος του Χρηματιστηρίου ήταν τελείως πλασματική και δεν ανταποκρίνονταν στην πραγματική ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας.

Οι περισσότεροι επενδυτές «έπαιξαν» στο Χρηματιστήριο ποντάροντας τα χρήματά τους σε μετοχές εταιρειών, των οποίων η τιμή βρισκόταν σε αναντιστοιχία με το πραγματικό τους μέγεθος. Επίσης το γεγονός ότι οι περισσότερες από αυτές τις εταιρείες ήταν θυγατρικές μεγάλων εταιρειών ισχυρών επιχειρηματιών είχε ως αποτέλεσμα οι επενδυτές να εμπιστεύονται στην ουσία, χωρίς να το γνωρίζουν, τα χρήματά τους στην «διακριτική ευχέρεια» των επιχειρηματιών αυτών.

---

27. el.wikipedia.org

Έτσι όταν το 1999 οι επιχειρηματίες αυτοί, έχοντας κερδίσει τεράστια χρηματικά ποσά από την ιλλιγγιώδη άνοδο του δείκτη τιμών, αποφάσισαν την βίαιη ρευστοποίηση των μετοχών των εταιρειών αυτών, πράγμα που οδήγησε τους επενδυτές στην απώλεια ακόμα και των ίδιων τους των κεφαλαίων. Αν και οι επενδυτές γνώριζαν πως η συμμετοχή τους στην αγοραπωλησία μετοχών ενέχει πάντοτε τον κίνδυνο μιας οικονομικής καταστροφής, εντούτοις ο τρόπος με τον οποίο υποχώρησαν οι τιμές των μετοχών, προκάλεσε άτακτη αναδιανομή πλούτου σε ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας.

Αυτό οδήγησε πολλούς από τους χρεοκοπημένους επενδυτές (ανάμεσα στους οποίους ήταν και ολόκληρες εταιρείες) να μην αποπληρώσουν τα χρέη που είχαν προς τις τράπεζες, από τις οποίες είχαν δανειστεί τα χρηματικά ποσά για την αγοραπωλησία μετοχών. Συνέπεια αυτού του γεγονότος ήταν οι τράπεζες να εμφανίσουν ελλείμματα στους ισολογισμούς τους, δημιουργώντας μια κρίση του τραπεζικού συστήματος, η οποία ανάγκασε το κράτος να προβεί στην αναχρηματοδότησή τους, έτσι ώστε να μην πάρει η κατάσταση ανεξέλεγκτες διαστάσεις.

Οι επιπτώσεις για την οικονομία ήταν ιδιαίτερες επιβαρυντικές, καθώς για την αναχρηματοδότηση αυτή η κυβέρνηση αναγκάστηκε να προσφύγει στον εξωτερικό δανεισμό αυξάνοντας το δημόσιο χρέος και το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού. Το ντόμινο όμως των αρνητικών συνεπειών δεν σταματά εκεί. Προκειμένου να τονωθεί περαιτέρω η αγορά η κυβέρνηση αποφασίζει με νόμο (ν. 2676/99, άρθρο 40, παρ.1)²⁸ την χρησιμοποίηση των αποθεματικών των ασφαλιστικών ταμείων για την αγορά μετοχών και ακινήτων στο Χρηματιστήριο Αθηνών.

Μέχρι τότε με νόμο που είχε ψηφιστεί επί κυβερνήσεως Μητσοτάκη (ν.2042/92)²⁹ επιτρεπόταν στα ασφαλιστικά ταμεία να επενδύουν μέχρι 20% των διαθεσίμων τους σε μετοχές και ακίνητα, ενώ για τους τίτλους του δημοσίου δεν υπήρχαν περιορισμοί. Με το νέο νόμο όμως της κυβέρνησης Σημίτη το ποσοστό αυτό αυξάνεται στο 23%, ενώ και με το αρθρ. 40 προβλέπεται η σταδιακή αύξηση του ποσοστού αυτού με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, κατόπιν εισηγήσεως της Τράπεζας Ελλάδος.

28.Ν. 2676/99 (ΦΕΚ 1 Α'), αρθρ.40, παρ.1

29.Ν. 2042/92 (ΦΕΚ 75/Α/92), αρθρ. 1

Έτσι με το νόμο αυτό, αν και το ανώτατο ποσοστό ορίζεται στο 23% επιτρέπεται η χωρίς οροφή επένδυση του συνόλου των αποθεματικών. Σε πολλές περιπτώσεις το ποσοστό επένδυσης έφτασε μέχρι και το 33% με αποτέλεσμα τα ασφαλιστικά ταμεία να χάσουν τεράστιο μέρος των αποθεματικών τους. Αυτό δυσχέρανε την αποπληρωμή των συντάξεων και τις παροχές προς τους ασφαλισμένους. Για να αναπληρώσει τις απώλειες αυτές το κράτος αναγκάστηκε να προσφύγει και πάλι στον εξωτερικό δανεισμό.

Το 2001 ένα αδιαμφισβήτητα σημαντικό ιστορικό γεγονός συντελείται στην πορεία της ελληνικής οικονομίας. Από την 1^η Ιανουαρίου του 2001 η Ελλάδα εισήλθε στην Ευρωζώνη και υιοθέτησε ως κοινό νόμισμα το ευρώ μαζί με άλλες 11 ευρωπαϊκές χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Πορτογαλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Φιλανδία). Αυτή η κίνηση συνεπαγόταν ότι η νομισματική πολιτική της χώρας πλέον θα ασκούνταν σε κεντρικό επίπεδο από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Η είσοδος της Ελλάδας στην Ευρωζώνη χαρακτηρίζεται μεγάλο επίτευγμα για την ελληνική οικονομία, διότι θεωρήθηκε ότι συνέκλινε με τις ευρωπαϊκές οικονομίες, καθώς εκπλήρωνε τα προαπαιτούμενα κριτήρια για την ένταξή της. Ωστόσο, εξακολουθούσε να παραμένει η φτωχότερη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πριν και από την ένταξη των 10 χωρών), εάν ληφθεί υπόψη το κατά κεφαλήν πραγματικό ΑΕΠ, που βρισκόταν στο 69% του μέσου κοινοτικού όρου. Προκειμένου η χώρα να ενταχθεί στην ΟΝΕ έπρεπε να εκπληρώσει κάποιους συγκεκριμένους οικονομικούς δείκτες. Παρά τις προσπάθειες για αποκρατικοποιήσεις και μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό σύστημα, το υψηλό δημόσιο χρέος, το έλλειμμα του προϋπολογισμού και οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης λειτούργησαν ανασταλτικά στην εκπλήρωση αυτών των προϋποθέσεων. Η κυβέρνηση θέλοντας να επιτύχει το συντομότερο δυνατό την είσοδο της Ελλάδας στην ΟΝΕ, πράγμα το οποίο εξασφάλιζε την εισροή μεγάλων κεφαλαίων από την ΕΕ, καθώς και την υιοθέτηση ενός ισχυρού νομίσματος που θα προσέδιδε σταθερότητα και κύρος στην ελληνική οικονομία στις διεθνείς αγορές, δημιούργησε μια πλασματική εικόνα της οικονομίας.

Τα πραγματικά δεδομένα υπέστησαν αλλοίωση. Για να καλύψει το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού η κυβέρνηση έβαλε τα ασφαλιστικά ταμεία να αγοράσουν ομόλογα του ελληνικού δημοσίου. Επίσης, συνομολόγησε με την αμερικανική τράπεζα Goldman Sachs το 2000, 2001 και 2002 τα περίφημα δομημένα ομόλογα (swaps). Έτσι κατόρθωσε να μειώσει το δημόσιο χρέος κατά 5,3 δις € αφού σύμφωνα με τους κανονισμούς της ΕΕ τα ομόλογα

αυτά δεν καταγράφονταν στο χρέος της γενικής κυβέρνησης. Αν και επιφανειακά το κέρδος από την είσοδο της χώρας στην ONE προσέφερε περισσότερα πλεονεκτήματα βραχυπρόθεσμα, η συμφωνία για τα swaps αλλά και η αγορά κρατικών ομολόγων από τα ασφαλιστικά ταμεία μακροπρόθεσμα ζημίωσε ιδιαίτερα την ελληνική οικονομία.

Η κατάσταση έγινε ακόμα χειρότερη την τελευταία τετραετία της κυβέρνησης Σημίτη με τις δαπάνες για την κατασκευή και ολοκλήρωση των ολυμπιακών έργων, να απογειώνουν τον εξωτερικό δανεισμό. Ποιος ήταν ο «παρθενικός» προϋπολογισμός των Αγώνων; Χωρίς τα έξοδα του Οργανισμού «Αθήνα 2004», 2,2 δισεκατομμύρια ευρώ. Προτού παραδώσει την εξουσία στον Κ. Καραμανλή, η κυβέρνηση Σημίτη πρόλαβε να ανυψώσει τον προϋπολογισμό στα 4,6 δισεκατομμύρια. Τον Νοέμβριο του 2004 η τότε κυβέρνηση ανακοίνωσε κόστος 8,95 δισ. ευρώ, χωρίς να συμπεριλαμβάνονται «δαπάνες για την κατασκευή έργων που ολοκληρώθηκαν ή επιστεύτηκαν λόγω των Αγώνων» (π.χ. Αττική Οδός, τραμ, προαστιακός κ.λπ.)³⁰.

Αργότερα, η Standard&Poor's το ανέβασε στα 11,27 δισ. ευρώ ή 6% του ελληνικού ΑΕΠ. Σήμερα πληροφορούμαστε ότι υπάρχουν ακόμη σημαντικά έργα που δεν έχουν καν αποπληρωθεί (π.χ. Ολυμπιακό Χωριό), ενώ μόνο στον τομέα του τουρισμού ουδέποτε επιβεβαιώθηκε η πρόβλεψη για διπλασιασμό των εσόδων και αύξηση από τα 10 στα 20 δισ. ευρώ ετησίως.

Εκτιμήσεις ανεβάζουν το τελικό κόστος μεταξύ των 20-30 δισ. ευρώ αν συμπεριληφθούν δαπάνες που δεν θα γίνονταν ποτέ ή θα περνούσαν από λιγότερο ταχύρρυθμες διαδικασίες αν δεν υπήρχε η χρονική πίεση και ο μεγαλοϊδεατισμός της Ολυμπιάδας. Επίσης, την εποχή εκείνη (αρχές Ιουλίου 2004) υπολογιζόταν στα 250 εκατομμύρια ευρώ το κόστος της στέγης Καλατράβα. Σύμφωνα με την έρευνα του 2005, το κόστος των έργων στο ΟΑΚΑ υπολογιζόταν στα 3,1 εκατομμύρια ευρώ, αλλά έφθασε τα 399 εκατομμύρια, σημειώνοντας αύξηση 12.771%³¹.

Περαν των Ολυμπιακών Αγώνων κατά τη διάρκεια της οκταετίας της κυβέρνησης Σημίτη δόθηκαν μεγάλα ποσά για τα εξοπλιστικά προγράμματα των ενόπλων δυνάμεων. Αν και επί της τριετίας 1993-1996 έγινε προσπάθεια περικοπής των στρατιωτικών δαπανών η κρίση στα 1μια το 1996 έκανε επιτακτική την ανάγκη περαιτέρω εξοπλισμού των ενόπλων δυνάμεων. Ωστόσο

---

30. <http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=162421>

31. οπ.

αν και παρελήφθησαν δεκάδες υπερσύγχρονα στρατιωτικά μηχανήματα αυτά δε συνοδεύτηκαν πάντοτε με την απαιτούμενη διαφάνεια και νομιμότητα. Σε συνέντευξή του το 2004, ο πρώην ΥΕΘΑ κ. Σπ. Σπηλιωτόπουλος, υπολόγιζε ότι το συνολικό ύψος για την οκταετία 1996-2004 ξεπερνούσε τα €51 δις.

Την εικόνα της τερατώδους σπατάλης συμπληρώνει η τύχη που είχαν τα συγκεκριμένα προγράμματα. Άλλα δεν παραδόθηκαν εγκαίρως, άλλα παρελήφθησαν χωρίς να τηρούν τις προδιαγραφές που είχαν ζητηθεί και άλλα αποδείχθηκαν ακατάλληλα για να καλύψουν τις ανάγκες, για τις οποίες αγοράστηκαν. Αλλά και οι διαδικασίες που ακολουθήθηκαν χαρακτηρίζονται από παρασκηνιακές ενέργειες και όργιο μεσαζόντων, ακόμη και από εμπλοκή υπεράκτιων εταιρειών σε δικαστικές διαμάχες, όπως στην περίπτωση των γερμανικών αρμάτων Λέοπαρντ. Τα δε βάρη που κληροδοτήθηκαν από τις αλόγιστες δαπάνες αποτυπώνονται στη σημερινή δεινή δημοσιονομική στενότητα.

Τις εκλογές του 2004 θα κερδίσει με μεγάλη άνεση ένας νέος και άφθαρτος πολιτικός ο Κ. Καραμανλής, ανιψιός του ιδρυτή της Νέας Δημοκρατίας Έχοντας μόλις ολοκληρωθεί οι Ολυμπιακοί Αγώνες η κυβέρνηση Καραμανλή βρίσκεται μπροστά σε μια ιστορική ευκαιρία με πολλά πλεονεκτήματα υπέρ της χώρας. Με πρόγραμμα την επανίδρυση του κρατικού τομέα της διοίκησης και την ανάπτυξη της οικονομίας η χώρα είχε τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί τους Ολυμπιακούς Αγώνες και τις δεκάδες υποδομές που δημιουργήθηκαν, προκειμένου να προσελκύσει επενδύσεις και να δώσει ώθηση στον παραγωγικό και κατασκευαστικό τομέα.

Τελικά η αδράνεια της κυβέρνησης θα αποδειχθεί χαρακτηριστική. Υιοθέτησε το δόγμα της «ήπιας προσαρμογής», αλλά στην πραγματικότητα η οικονομία έμεινε ανέπαφη. Αποτέλεσμα αυτής της στασιμότητας ήταν ο εκτροχιασμός των δύο συνεχόμενων προϋπολογισμών (2004 και 2005) και η απόφαση της κυβέρνησης για δραστηριοποίηση υπέρ των μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα με την εσωτερική αδράνεια που επικρατούσε στη χώρα, παρατηρείται από τη μεριά των ευρωπαϊκών χωρών μια ανοχή της κακής κατάστασης στην οποία βρίσκεται η ελληνική οικονομία και της έλλειψης ουσιαστικών μεταρρυθμίσεων. Η καλή σχέση που διατηρούσε η κυβέρνηση Καραμανλή με τους επικεφαλής των Βρυξελλών αλλά και η συνέχιση των εξοπλιστικών προγραμμάτων θα της δώσει χρόνο. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα χρόνια αυτά χαρακτηρίστηκαν ιδιαιτέρως από μεγάλα οικονομικά σκάνδαλα τα οποία αποκάλυψαν τη μεγάλη σπατάλη που γίνονταν στη χώρα. Στα έτη διακυβέρνησης της ΝΔ είναι ελάχιστο το έργο που μπορεί να υποδειχθεί.

Εν μέσω αυτής της κυβερνητικής σιέστας, η διεθνής οικονομική ύφεση έκανε δειλά την εμφάνισή της το 2008. Η κυβέρνηση, γνωρίζοντας ότι η κρίση δεν θα είναι έντονη στην Ελλάδα, προσπάθησε να παρουσιάσει ως τομές, αδιάφορα και ανούσια μέτρα. Με ελάχιστη βιομηχανική παραγωγή και πολύ μικρές ξένες επενδύσεις, η χώρα δεν μπορούσε να χτυπηθεί σε αυτούς τους τομείς από την κρίση. Μία οικονομία με πολύ χαμηλό επίπεδο εξαγωγών, σε σχέση με τις εισαγωγές, δεν μπορούσε να φοβηθεί έντονα από την κρίση. Ωστόσο, το πρόβλημα παραμόνευε στην γωνία και σύντομα θα γινόταν εντονότερο. Η ισχυρή βιομηχανία της χώρας, ο τουρισμός, ήταν αναπόφευκτο να μην χτυπηθεί από την κρίση.

1.4 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα 2008-2011

Η παγκόσμια οικονομική κρίση έκανε αισθητή την εμφάνισή της το 2008 και προκλήθηκε από τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση του προηγούμενου έτους. Σύντομα η κρίση έγινε εμφανής και στην πραγματικότητα της ελληνικής οικονομίας. Σε πρώτο στάδιο μειώνονται τα έσοδα του κράτους αισθητά στα 39,2 δις € έναντι του αρχικού στόχου των 41,6 δις €, ενώ ταυτόχρονα σημειώνονται οι μεγαλύτερες απώλειες βιομηχανικών παραγγελιών στην Ευρωζώνη. Επιπλέον παγώνουν οι κατασκευές, μειώνονται οι εξαγωγές και η παραγωγική δραστηριότητα, ενώ δυσοίωνες είναι οι προβλέψεις για τα ποσοστά της ανεργίας τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η ελληνική κρίση ξεκίνησε από την οικονομική δυσπραγία, που εισήχθη στην Ελλάδα λόγω της διεθνούς ύφεσης και η οποία φανέρωσε την υπερχρέωση του ελληνικού Δημοσίου και την πιθανή αδυναμία ελέγχου του διογκούμενου χρέους του. Γρήγορα όμως, όπως θα παρουσιαστεί στη συνέχεια, μετατράπηκε σε κρίση ολόκληρης της Ευρωζώνης, όταν οι αγορές συνειδητοποίησαν ότι το ελληνικό πρόβλημα είναι η κορυφή του παγόβουνου σε μια νομισματική ένωση η οποία ίσως δεν στηρίζεται σε απολύτως σταθερά δημοσιονομικά θεμέλια.

Τα δύο πρώτα δύσκολα χρόνια για την Ευρωζώνη (2008-2009) δεν φαίνεται να γίνονται το ίδιο δύσκολα και για την Ελλάδα. Η Ελλάδα έχει μια αρκετά κλειστή οικονομία και δεν είχε τραπεζικά προβλήματα, όπως οι υπόλοιπες οικονομίες της Δυτικής Ευρώπης και έτσι δεν επηρεάστηκε αμέσως. Το 2008 η Ευρωζώνη είχε ανάπτυξη 0,4%, ενώ η Ελλάδα εξακολουθούσε να παρουσιάζει έναν σχετικά ικανοποιητικό ρυθμό 1,3%. Ακόμα και το 2009 η σύγκλιση του ελληνικού βιοτικού επιπέδου σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο συνεχίστηκε σταθερά, χωρίς να εμφανίζει άμεσα σημάδια ανάκαμψης ή πτώσης³².

Όμως, οι εκλογές του Οκτωβρίου του 2009 αποτέλεσαν το έναυσμα για να αποκαλυφθεί το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος. Στην πολιτική σκηνή τον Κ. Καραμανλή διαδέχεται στην εξουσία με μεγάλη εμπιστοσύνη από τον λαό ο Γ. Παπανδρέου, γιος του Α. Παπανδρέου. Ο απερχόμενος πρωθυπουργός διαμηνύει ότι τα χρόνια που θα ακολουθήσουν θα είναι δύσκολα, ενώ ο νέος ηγέτης εμφανίζεται καθ'όλα αισιόδοξος λέγοντας την περίφημη φράση «λεφτά υπάρχουν».

---

32. Εγκυκλοπαίδεια Ελλάδα, Ιστορία Πολιτισμός, εκδ. Δομή, σελ.478-488

Τι γίνεται όμως σε οικονομικό επίπεδο; Ο ρυθμός των εξελίξεων αμέσως μετά τις εκλογές είναι ταχύς.

Στις 19 Οκτωβρίου ο υπουργός Οικονομικών ενημέρωσε το ECOFIN ότι το έλλειμμα της Ελλάδας το 2009 θα έφτανε τελικά το 12,5% αντί για το 6% που ήταν η προηγούμενη ενημέρωση προς το ECOFIN στις αρχές Οκτωβρίου. Ακολούθησαν και άλλες αναθεωρήσεις για να ανακοινωθεί τελικά ένα έλλειμμα 15,4% του ΑΕΠ με την τελευταία αναθεώρηση των στοιχείων από την Eurostat στις 15 Νοεμβρίου 2011. Παρόμοια ήταν και η εξέλιξη για τα στοιχεία του χρέους. Το χρέος του 2009 σύμφωνα με την τελευταία ανακοίνωση της Eurostat τελικά έφτασε το 126,8% του ΑΕΠ³³.

Με τέτοια δεδομένα η οικονομική ύφεση συνέχισε να βαθαίνει με γρήγορους ρυθμούς. Από το 2010 η Ελλάδα αρχίζει να βαδίζει σε δύσβατα μονοπάτια και όλα δείχνουν ότι μπαίνει σε στενωπό διαρκείας. Έτσι ξεκινάει μια νέα εποχή απόκλισης στο βιοτικό επίπεδο, αφού η ευρωπαϊκή οικονομία σταθεροποιήθηκε και ανέκαμψε, ενώ η ελληνική επιδεινώθηκε και το μέλλον της παραμένει αβέβαιο.

Η αποκάλυψη για την ελληνική δημοσιονομική εκτροπή προκάλεσε αλυσιδωτές αντιδράσεις κυρίως σε διεθνές επίπεδο. Οι πρώτοι που αντέδρασαν ήταν οι οίκοι αξιολόγησης, οι οποίοι έχοντας υποστεί σκληρή κριτική για την ανεπάρκεια των εκτιμήσεών τους πριν από τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση το 2007, έσπευσαν να επανεξετάσουν την περίπτωση της ελληνικής οικονομίας. Οι υποβαθμίσεις της χώρας ήταν διαδοχικές με πρώτο τον οίκο αξιολόγησης Fitch να υποβαθμίζει την Ελλάδα στις 22 Οκτωβρίου, μία μέρα μετά τη γνωστοποίηση του διπλάσιου ελλείμματος για το 2009, κατά μία βαθμίδα από Α σε Α-. Στις 8 Δεκεμβρίου η Fitch υποβαθμίζει εκ νέου την ελληνική οικονομία κατά μία βαθμίδα σε BBB+. Η Standard&Poors ακολουθεί, υποβαθμίζοντάς μας στις 16 Δεκεμβρίου από Α- σε BBB+. Η Moody's επίσης μας υποβαθμίζει στις 22 Δεκεμβρίου σε A2 από Α1³⁴.

Πρέπει να επισημανθεί ότι, ανάμεσα στις δύο υποβαθμίσεις της Fitch, στις 5 Νοεμβρίου ανακοινώνεται το προσχέδιο του νέου προϋπολογισμού, ενώ στις 25 Νοεμβρίου το Ντουμπάι ανακοινώνει την παύση πληρωμών για την εξυπηρέτηση του χρέους του μεγαλύτερου κρατικού αμοιβαίου κεφαλαίου Dubai World, εκτοξεύοντας την διεθνή ανησυχία στα ύψη.

---

33. οπ., σελ. 479

34. οπ., σελ. 485-488

Η ανησυχία των διεθνών αγορών είναι πλέον έκδηλη. Εκφράζεται φόβος όχι μόνο για την ελληνική οικονομία αλλά και για την πορεία και άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπως της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της Ιρλανδίας. Το ντόμινο των δυσάρεστων εξελίξεων στην οικονομία επηρεάζει ολόκληρη την Ευρωζώνη.

Ο προϋπολογισμός του 2010, που κατατέθηκε τον Δεκέμβριο του 2009 στην ελληνική βουλή, περιελάμβανε μια σειρά από μέτρα για τον περιορισμό του ελλείμματος, κατά 3,3 ποσοστιαίες μονάδες, και για την ενίσχυση της ανάπτυξης. Τα μέτρα αυτά περιελάμβαναν πάγωμα νέων προσλήψεων (εκτός από τους τομείς της υγείας, της ασφάλειας και της εκπαίδευσης) για το 2010 και 1 πρόσληψη για κάθε 5 αποχωρήσεις στο δημόσιο τομέα από το 2011, περιορισμό των συμβασιούχων, πάγωμα μισθών πάνω από τα € 2.000 και συνεχόμενες εξαγγελίες για πάταξη της φοροδιαφυγής και της διαφθοράς. Περιελάμβαναν, όμως ταυτόχρονα, και αυξήσεις των συντάξεων και των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων ελαφρώς πάνω από τον πληθωρισμό, ως μέρος ενός πακέτου 2,6 δις € ή 1,1% του ΑΕΠ για τη στήριξη των κατώτερων εισοδηματικά στρωμάτων και την ενίσχυση της συνολικής ζήτησης³⁵.

Στις 15 Ιανουαρίου 2010 η ελληνική κυβέρνηση ανακοινώνει το νέο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΠΣΑ 2009 - 2013), ενώ το κόστος δανεισμού αυξάνεται συνεχώς. Το νέο πρόγραμμα προβλέπει μείωση του ελλείμματος κατά 4 ποσοστιαίες μονάδες το 2010 και ένα τελικό επίπεδο κάτω από το 3% μέχρι το τέλος του 2012. Εκτός από τα προηγούμενα μέτρα του προϋπολογισμού του 2010, που προαναφέρθηκαν, το ΠΣΑ περιλαμβάνει επιπλέον μέτρα για αύξηση των εσόδων μέσω της αύξησης των έμμεσων φόρων, όπως αύξηση του ΦΠΑ και επιπλέον φόροι σε τσιγάρα, αλκοόλ και άλλα είδη, καθώς και μείωση των δαπανών μέσω παγώματος των προσλήψεων καθώς και μείωσης των επιδομάτων των δημοσίων υπαλλήλων³⁶.

Ωστόσο, το πρόγραμμα εξακολουθεί να περιλαμβάνει αυξήσεις για τους μισθούς κάτω των €2.000. Περιλαμβάνει, επίσης, διαρθρωτικά μέτρα, όπως την ανεξαρτητοποίηση της Στατιστική Υπηρεσίας, νέο τρόπο σχεδιασμού και παρακολούθησης της εκτέλεσης του προϋπολογισμού, ένα νέο φορολογικό σύστημα και μέτρα για την πάταξη της φοροδιαφυγής.

---

35. el.wikipedia.org

36. el.wikipedia.org

Παρόλα αυτά, οι διεθνείς αγορές δεν φαίνεται να πείθονται καθώς υπάρχει έντονα η αίσθηση ότι δίνεται έμφαση περισσότερο στα έσοδα του κράτους και όχι τόσο στη μείωση των ανεξέλεγκτων δαπανών. Τα επιτόκια συνεχίζουν την ανοδική τους πορεία. Η αγορά ολοένα φαίνεται να πιέζει για πιο δραστικά και μόνιμα μέτρα, που θα φέρουν ουσιαστικά αποτελέσματα.

Στις 2 Φεβρουαρίου ο πρωθυπουργός της χώρας Γ. Παπανδρέου επιστρέφει από το Νταβός της Ελβετίας, όπου συμμετείχε στο World Economic Forum, εμφανώς προβληματισμένος έχοντας στο νου του τις πρώτες ανησυχίες των ξένων ηγετών για πιθανή χρεοκοπία της Ελλάδας. Στο δίλημμα «πρώτα ανάπτυξη και μετά σταθεροποίηση» ή «πρώτα σταθεροποίηση και μετά ανάπτυξη», η απόφαση στράφηκε προς το δεύτερο, καθώς αυτό ήταν που ζητούσαν όσοι δάνειζαν το ελληνικό Δημόσιο. Ο ίδιος ο Πρωθυπουργός της χώρας ανακοινώνει πρόσθετα δημοσιονομικά μέτρα για τον περιορισμό του ελλείμματος, που περιλαμβάνουν πάγωμα μισθών στο δημόσιο τομέα, αυξήσεις στα όρια συνταξιοδότησης και αύξηση στον φόρο των καυσίμων.

Όλες οι δημοσκοπήσεις των ημερών δείχνουν ότι δύο στους τρεις Έλληνες επικροτούν την απόφαση αυτή, ένα ποσοστό πολύ μεγαλύτερο από το ποσοστό της εκλογικής του νίκης τέσσερις μήνες νωρίτερα. Τα μέτρα παρουσιάζονται ως προσωρινά και εφήμερα, τα οποία θα βοηθήσουν στην εξυγίανση του δημοσίου τομέα και δώσουν «ανάσα» στην ελληνική οικονομία και έτσι ο ελληνικός λαός πείθεται. Οι αγορές ηρεμούν και τα επιτόκια πέφτουν λίγο. Στις 3 Φεβρουαρίου η Ε.Ε. εγκρίνει το ΠΣΑ και στις 16 Φεβρουαρίου εγκρίνεται και από το ECOFIN.

Ταυτόχρονα, η ελληνική πλευρά δεσμεύεται να υποβάλει έως τις 16 Μαρτίου σχέδιο δημοσιονομικών μέτρων για την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων του 2010 και έως τις 15 Μαΐου για το σύνολο της δημοσιονομικής προσαρμογής, καθώς και για την υιοθέτηση όσο το δυνατόν συντομότερα ενός προγράμματος διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων σε όλους τους τομείς– στο συνταξιοδοτικό, την υγεία, την δημόσια διοίκηση, το επιχειρηματικό περιβάλλον, στην παραγωγή και στην εκπαίδευση. Το πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου, λοιπόν, παρατηρείται αυξητική τάση των περιθωρίων των CDS που οφείλεται στην αρνητική αξιολόγηση της αγοράς σχετικά με τα μέτρα που περιλαμβάνονταν τόσο στο ΠΣΑ (ημερομηνία ανακοίνωσης 15/01/10) όσο και στο πρώτο πακέτο επιπρόσθετων μέτρων (ημερομηνία ανακοίνωσης 02/02/10).

Η αρνητική αξιολόγηση των αγορών μεταβλήθηκε, προσωρινά μόνο, με την έγκριση του ΠΣΑ και των επιπρόσθετων μέτρων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (03/02/10). Στο τέλος Φεβρουαρίου τα περιθώρια των CDS αυξήθηκαν σημαντικά μετά

τις φήμες για τις ανταλλαγές (swaps) που είχαν συνάψει οι ελληνικές κυβερνήσεις την περίοδο 2001-2009 και τη συζήτηση που άρχισε σε διεθνές επίπεδο σχετικά με την αξιοπιστία των στοιχείων για το χρέος. Ακολουθεί μια περίοδος σχετικής ηρεμίας των αγορών, αλλά και αδράνειας της ΕΕ για συγκεκριμένη παροχή βοήθειας προς την Ελλάδα.

Στις 3 Μαρτίου, με έναυσμα τις προηγούμενες δεσμεύσεις της, η ελληνική κυβέρνηση ανακοινώνει νέο πακέτο μέτρων. Περιλαμβάνει αύξηση του ΦΠΑ κατά 2 ποσοστιαίες μονάδες στο 21%, νέες αυξήσεις έμμεσων φόρων, νέους φόρους στην περιουσία, περικοπή του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, περικοπές 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα και καλοκαιρινής αδειάς των δημοσίων υπαλλήλων, πάγωμα των συντάξεων του δημοσίου και άλλα πρωτοφανή για την εποχή εκείνη μέτρα. Συνολικά μέτρα ύψους €4,8 δισ. ή 2% του ΑΕΠ. Τα μέτρα έδειξαν να έχουν και πάλι την αμέριστη υποστήριξη της κοινής γνώμης³⁷.

Στις 15 Μαρτίου 2010 στη συνάντηση όλων των υπουργών οικονομικών της Ευρωζώνης ανακοινώνεται η απόφαση δημιουργίας μηχανισμού στήριξης των μελών της ζώνης του ευρώ. Περισσότερες λεπτομέρειες ανακοινώνονται στις 25 Μαρτίου του ίδιου έτους, έπειτα από δραματικές διαβουλεύσεις. Η ΕΕ ανακοινώνει ότι θα δημιουργηθεί ένας μηχανισμός χρηματοδότησης, με τη συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), για να βοηθήσει την Ελλάδα ή όποιο άλλο μέλος της Ευρωζώνης χρειαστεί. Στις συζητήσεις που ακολουθούν, ακούγεται και η πρόταση για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου, στα πρότυπα του ΔΝΤ. Είναι φανερό ότι πλέον δημιουργούνται σοβαρές αμφιβολίες και στο εσωτερικό της ΕΕ για το αν η Ελλάδα θα καταφέρει να αντεπεξέλθει. Κάποιοι θεωρούν ότι η ΕΕ δεν θα καταφέρει να βοηθήσει την Ελλάδα, ενώ και οι πιέσεις στο εσωτερικό της Γερμανίας εντείνονται. Σταδιακά όμως, αρχίζει να γίνεται κατανοητό σε όλη την Ευρωζώνη ότι δεν κινδυνεύει μόνο η Ελλάδα αλλά το κοινό τους νόμισμα, το ευρώ.

Ακολουθούν υποβαθμίσεις της Ελλάδας από διεθνείς οίκους αξιολόγησης. Στις 9 Απριλίου η Fitch υποβαθμίζει την Ελλάδα περαιτέρω κατά δύο βαθμίδες σε BBB. Στις 22 Απριλίου η Moody's μάς υποβαθμίζει κατά μία βαθμίδα σε A3. Ο καταιγισμός των αρνητικών νέων επηρεάζει την αγορά. Μέσα σε διάστημα δύο μόλις εβδομάδων, τα περιθώρια των CDS αυξήθηκαν κατά 103% (από 386 μονάδες βάσης στις 12/04/2010, στις 846 μονάδες βάσης στις 27/4/2010)³⁸. Στις 23 Απριλίου, η Ελλάδα επισήμως ζητά την ένταξή της στο μηχανισμό στήριξης, αφού το κόστος δανεισμού.

---

37. el.wikipedia.org

38. el.wikipedia.org

εκτοξεύεται σε μη αποδεκτά ύψη. Ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου από το Καστελόριζο με επίσημο διάγγελμα προς τον ελληνικό λαό κάνει την δημόσια ανακοίνωση.

Η Ελλάδα ουσιαστικά αδυνατεί να βρει χρηματοδότηση από την αγορά και απειλείται με χρεοκοπία. Στις 27 Απριλίου η Standard&Poors μάς υποβαθμίζει κατά 3 βαθμίδες σε BB-, που είναι ένα επίπεδο απίστευτα χαμηλό. Τα ομόλογα του ελληνικού κράτους, για πρώτη φορά στη ιστορία των αξιολογήσεών τους, κατατάσσονται από έναν αξιολογικό οίκο στην επενδυτική κατηγορία των «σκουπιδιών» ή με τον όρο junk. Ο φόβος της χρεοκοπίας είναι μεγάλος και εντείνεται από τις αξιολογήσεις των οίκων αξιολόγησης.

Ο Απρίλιος του έτους 2010 ήταν μια περίοδος έντονων διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδας, ΕΕ κυρίως της Γερμανίας, και του ΔΝΤ για το ύψος της απαιτούμενης βοήθειας και για τους συμφωνηθέντες όρους. Οι Ευρωπαίοι εταίροι πιθανόν κινήθηκαν να διασώσουν την Ελλάδα φοβούμενοι κυρίως για την τύχη των δικών τους τραπεζικών συστημάτων, αφού τα περισσότερα ελληνικά κρατικά ομόλογα βρίσκονταν στα θησαυροφυλάκια ιδιωτικών τραπεζών της Ευρωζώνης. Μια νέα τραπεζική κρίση στην Ευρωζώνη, όπως ειπώθηκε, έθετε σε κίνδυνο και το ίδιο το ευρώ. Η καγκελάρια Μέρκελ υπερασπιζόμενη την απόφαση διάσωσης της Ελλάδας και απευθυνόμενη κυρίως στο εσωτερικό της χώρας της, δήλωνε εκείνη την περίοδο ότι: «η απόφαση δεν αφορά τίποτα λιγότερο από το μέλλον της Ευρώπης και το μέλλον της Γερμανίας στην Ευρώπη».

Το Μνημόνιο, όπως ονομάστηκε, (Memorandum of Understanding) υπογράφηκε στις 5 Μαΐου 2010. Την ανακοίνωση των μέτρων αυτών ακολούθησε πανελλαδική απεργία και ογκωδέστατη διαδήλωση στις 5 Μαΐου, στην οποία υπήρξε άγρια καταστολή από τις δυνάμεις τάξης και σημειώθηκαν σοβαρότατα επεισόδια. Η μεγάλη διαδήλωση σκιάστηκε από τον θάνατο τριών ανθρώπων (ανάμεσά τους μία έγκυος εργαζόμενη) από πυρκαγιά που ξέσπασε στην τράπεζα Marfin επί της οδού Σταδίου.

Το μνημόνιο υπερψηφίστηκε επί της αρχής από τη βουλή την επόμενη μέρα, στις 6 Μαΐου. Υπέρ ψήφισαν 172 βουλευτές, από τον χώρο του ΠΑΣΟΚ και του ΛΑΟΣ, αλλά και η Ντόρα Μπακογιάννη από τον χώρο της ΝΔ (η οποία όμως καταψήφισε τα μέτρα που αφορούσαν περικοπές και μειώσεις στην ψηφοφορία κατ' άρθρο και υπερψήφισε το πακέτο επί της αρχής και επί των διαρθρωτικών αλλαγών). Από την πλευρά του ΠΑΣΟΚ, διαφοροποιήθηκαν και δεν τα υπερψήφισαν τρεις βουλευτές (Γιάννης Δημαράς, Σοφία Σακοράφα και Βασίλης Οικονόμου) οι οποίοι αμέσως

διεγράφησαν από την κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος, που απέμεινε πλέον με 157 βουλευτές.

Η παρέμβαση της ΕΕ και του ΔΝΤ οδήγησε στη σύνταξη ενός προγράμματος που έχει ως βασικό στόχο τόσο την κάλυψη των δανειακών αναγκών της Ελλάδας για περίπου τρία χρόνια όσο και τη δημιουργία ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου που θα επιτρέψει την έξοδο της χώρας από την κρίση και την επιστροφή της σε διατηρήσιμους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Το Μνημόνιο περιλαμβάνει πόρους 80 δις € διακρατικών δανείων από τους εταίρους της Ευρωζώνης (πλην Σλοβακίας) και 30 δις € από το ΔΝΤ.

Τα χρήματα θα δίνονται με δόσεις, αφού πρώτα θα αξιολογείται η πορεία υλοποίησης των μέτρων στο εσωτερικό της Ελλάδας, που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο. Προϋπόθεση για την άντληση των δόσεων του δανείου είναι η επίτευξη δημοσιονομικής πειθαρχίας και ουσιαστικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Το μεγαλύτερο μέρος των μεταρρυθμίσεων προβλέπεται να υλοποιηθεί στα πρώτα δύο χρόνια του προγράμματος. Η αξιολόγηση είναι τριμηνιαία και οι στόχοι κατεγράφησαν λεπτομερώς ώστε να ενισχυθεί η πειθαρχία. Περιλαμβάνονται επίσης, μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό, τις εργασιακές σχέσεις, το δημόσιο τομέα και το σύστημα υγείας.

Στις 9 Μαΐου ανακοινώθηκε η δημιουργία ενός μόνιμου μηχανισμού στήριξης για τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωζώνης. Ο μηχανισμός θα διαθέτει πόρους ύψους €750 δις. για τη χρηματοδότηση όποιου κράτους-μέλους εκτός της Ελλάδας αντιμετωπίζει πρόβλημα εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους του. Η ανακοίνωση των λεπτομερειών του μηχανισμού μείωσε τα επιτόκια στις αγορές, τόσο τα επιτόκια ομολόγων όσο και τα ασφάλιστρα κινδύνου στα CDS. Η πτώση, όμως, αποδείχτηκε προσωρινή. Σύντομα οι προβληματισμοί για την Ελλάδα και το μέλλον της Ευρωζώνης εντάθηκαν.

Η σχετική ευφορία του Σεπτεμβρίου-Οκτωβρίου δεν είχε μεγάλη διάρκεια. Σύντομα οι δηλώσεις της Καγκελαρίου Μέρκελ (πρώτες δηλώσεις στις 20 Οκτωβρίου) ότι σε πιθανή χρεοκοπία χώρας, που θα συμμετέχει στον μηχανισμό στήριξης, το κόστος θα το επωμιστούν και ιδιώτες επενδυτές, επιδείνωσε το κλίμα. Οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 28^{ης} και 29^{ης} Οκτωβρίου 2010 για τη θέσπιση ενός μόνιμου ευρωπαϊκού μηχανισμού στήριξης ήταν ασαφείς και συνοδεύτηκαν από διαφωνίες για τους όρους και τις προϋποθέσεις ενεργοποίησης. Χαρακτηριστικές ήταν οι διαφωνίες για την απώλεια του δικαιώματος ψήφου στα ευρωπαϊκά συμβούλια για τις χώρες που θα κατέφευγαν στο μηχανισμό.

Οι ανησυχίες αναζωπυρώθηκαν και από το προεκλογικό κλίμα των αυτοδιοικητικών εκλογών του Νοεμβρίου στην Ελλάδα με τις εύλογες καθυστερήσεις υλοποίησης των προδιαγραφών του Μνημονίου. Επιπλέον, οι εξελίξεις στην Ιρλανδία επέτειναν τα προβλήματα. Η απαισιοδοξία δεν μετριάστηκε ούτε όταν όλοι οι Υπουργοί Οικονομικών το Νοέμβριο συμφώνησαν επί της αρχής ότι το ελληνικό δάνειο των 110 δις € θα μπορούσε να παραταθεί ανάλογα με τους όρους του δανείου της Ιρλανδίας.

Το Δεκέμβριο του 2010, οι αξιολογικοί οίκοι ξεκίνησαν ένα νέο γύρο υποβαθμίσεων. Στις 21 Δεκεμβρίου 2010, η Fitch, ο μόνος από τους τρεις μεγάλους αξιολογικούς οίκους που ακόμα διατηρούσε την Ελλάδα σε αξιολόγηση εκτός κατηγορίας σκουπιδιών (investment grade), ανακοινώνει την προοπτική υποβάθμισης της Ελλάδας τον Ιανουάριο. Αυτό τελικά το πράττει στις 14 Ιανουαρίου 2011, υποβαθμίζοντας την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας κατά μια μόνο βαθμίδα, από BBB+ σε BB+ (junk bond)³⁹.

Αναγνωρίζει την μεγάλη δημοσιονομική προσαρμογή και τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις που επιτεύχθηκαν το 2010, αλλά ισχυρίζεται ότι βασικός λόγος είναι η μακροχρόνια βιωσιμότητα των δημοσιονομικών, οι οικονομικές προοπτικές και η πολιτική βούληση της κυβέρνησης να φέρει σε πέρας τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις. Σημαντικός επιβαρυντικός παράγοντας παραμένει επίσης η αβεβαιότητα που επικρατεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο για τη διαχείριση της ευρύτερης ευρωπαϊκής κρίσης.

Το κλίμα στην αγορά βελτιώθηκε από τα μέσα Ιανουαρίου και ιδιαίτερα στη διάρκεια των συναντήσεων του Νταβός στα τέλη Ιανουαρίου του 2011. Ευρωπαίοι αξιωματούχοι διέρρεαν ότι το ελληνικό δάνειο θα μπορούσε να παραταθεί στα 30 χρόνια, ότι ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας θα μπορούσε να εξαγοράσει μέρος του χρέους σε περίπου τιμές αγοράς και να το πουλήσει στη συνέχεια στην Ελλάδα ώστε έτσι η Ελλάδα να μειώσει το χρέος της, κλπ. Οι διαρροές μαζί με την επιτυχή αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της Τράπεζας Πειραιώς και την πώληση από τη Eurobank μεγάλου ποσοστού της θυγατρικής της στην Πολωνία, άρχισαν να ενισχύουν και το ελληνικό χρηματιστήριο. Στη συνάντηση Κορυφής του Φεβρουαρίου έγιναν και οι πρώτες ζυμώσεις για το εκκολαπτόμενο δημοσιονομικό πλαίσιο στην Ευρωζώνη.

Στις 12 Μαρτίου 2011 υπήρξε συμφωνία για μείωση του ποσοστού δανεισμού κατά 1 ποσοστιαία μονάδα και επιμήκυνση του χρόνου απόσβεσης στα 7.5 χρόνια. Στις 29 Ιουνίου 2011 ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων το "Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015". Το 2011 η δυσaréσκεια στην

---

39. el.wikibooks.org

κοινωνία από την μεγάλη οικονομική ύφεση ήταν έντονη και άρχισε να εκφράζεται με αποδοκιμασίες πολιτικών που εμφανίζονταν σε δημόσιους χώρους, ακόμα και στο εξωτερικό. Στο διάστημα αυτό άρχισαν να ενισχύονται κινήματα πολιτών που δεν συνδέονταν με πολιτικά κόμματα όπως το κίνημα «δεν πληρώνω» που έκανε έντονη την παρουσία του, με τα μέλη του να αρνούνται να πληρώσουν στα διόδια το υψηλό αντίτιμο.

Τον Μάιο η συνεχιζόμενη δυσaráεσκεια άρχισε να εκφράζεται με ένα νέο κίνημα διαμαρτυρίας που διοργανώθηκε μέσα από σελίδες κοινωνικής δικτύωσης και ονομάστηκε κίνημα των αγανακτισμένων. Στις 14 Ιουνίου ανεξαρτητοποιήθηκε ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ, Γιώργος Λιάνης, με αποτέλεσμα το κυβερνών κόμμα να απομείνει με 155 βουλευτές. Στις 15 Ιουνίου ξεκίνησε η συζήτηση στη βουλή για το Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα. Στο εξωτερικό της βουλής υπήρξαν ογκώδεις διαδηλώσεις από το κίνημα των αγανακτισμένων και συνδικάτα που παρέμειναν μέχρι τις βραδινές ώρες.

Στις 16 Ιουνίου παραιτήθηκαν δύο βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, οι Γιώργος Φλωρίδης και Έκτορας Νασιώκας. Την ίδια μέρα 21 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ζήτησαν σύγκληση της κοινοβουλευτικής ομάδας του κόμματος, η οποία κατέληξε σε απόφαση για ανασχηματισμό. Νέος υπουργός οικονομικών ανέλαβε ο Ευάγγελος Βενιζέλος. Επίσης ανέλαβε και αντιπρόεδρος της κυβέρνησης. Στις 29 Ιουνίου έγινε η ψηφοφορία στη βουλή για το μεσοπρόθεσμο. Το μνημόνιο τελικά υπερψηφίστηκε από 155 βουλευτές. Τα φορολογικά μέτρα του μεσοπρόθεσμου προγράμματος περιελάμβαναν αλλαγή φορολογικής κλίμακας με επιβάρυνση σε όλους όσους δηλώνουν εισόδημα πάνω από 8.000 €, έκτατη εισφορά για όλους όσους έχουν εισόδημα πάνω από 12.000€, μετάβαση σε ανώτερη κλίμακα ΦΠΑ των προϊόντων και υπηρεσιών εστίασης, επιβολή κλιμακωτής αντικειμενικής δαπάνης κατοικίας, επιβολή ετήσιου τέλους για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους επιτηδευματίες, επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης για την καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%, επιβολή Ειδικής Εισφοράς Συνταξιούχων Επικουρικής Ασφάλισης, που θα παρακρατείται μηνιαία, αύξηση του ποσοστού παρακράτησης ΛΑΦΚΑ σε όλες τις συντάξεις άνω των 1450 €, από 4% έως 10% που ίσχυε μέχρι τότε, σε 6% έως 14%.

Στα εργασιακά υπήρξαν επίσης σημαντικές αλλαγές, καθώς θεσπίζεται μέτρο εργασιακής εφεδρείας για οργανισμούς που καταργούνται, ενώ όσοι προσλαμβάνονται χωρίς επαγγελματική εμπειρία θα αμείβονται με μισθό χαμηλότερο κατά 20%. Επιπλέον η διάρκεια των συμβάσεων ορισμένου χρόνου πηγαίνει από τα 2 στα 3 χρόνια. Μέσα στον Ιούλιο υπήρξε σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα χρέους της Ελλάδας αλλά και να εξευρεθούν

τρόποι θωράκισης του Ευρώ απέναντι σε κερδοσκοπικές επιθέσεις. Η σύνοδος κορυφής κατέληξε την 21η Ιουλίου σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας. Η συμφωνία περιλάμβανε νέο δάνειο για την χώρα ύψους 158 δις €.

Στο τέλος Αυγούστου ανακοινώθηκε πως η οικονομία της Ελλάδας βρισκόταν εκτός στόχων, καθώς υπήρχε μεγάλη υστέρηση εσόδων και αύξηση δαπανών. Η κατάσταση αυτή συνεπικουρούμενη και από την απειλή της τρόικας για την μη καταβολή της 6^{ης} δόσης του δανείου του πρώτου πακέτου διάσωσης, οδήγησε την κυβέρνηση σε μία σειρά έκτακτων συμπληρωματικών μέτρων τα οποία ανακοινώθηκαν κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου. Στα μέτρα που ανακοινώθηκαν περιλαμβάνονται η διεύρυνση του μέτρου της εργασιακής εφεδρείας και σε οργανισμούς που δεν καταργούνται, ο νέος έκτακτος φόρος στις κατοικίες που θα καταβάλλεται μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ, η περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ, καθώς και νέες περικοπές μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή ενιαίου μισθολογίου. Επίσης ανακοινώνεται η μείωση του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000€ στις 5.000€ και το άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελμάτων.

Οι ανακοινώσεις και οι εξαγγελίες των νέων μέτρων οδήγησαν σε μία σειρά μεγάλων απεργιών, διαδηλώσεων και καταλήψεων σε δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμούς. Στις 11 Οκτωβρίου, ανακοινώθηκε ότι η τράπεζα Proton Bank ζήτησε κεφαλαιακή ενίσχυση από την Ελληνική Κυβέρνηση και εντάχθηκε στο Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Η απόφαση του Υπουργείου Οικονομικών πάρθηκε έπειτα από απαίτηση της Τράπεζας της Ελλάδος. Ουσιαστικά πρόκειται για την πρώτη κρατικοποίηση που προέκυψε κατά την διάρκεια της κρίσης χρέους.

Στις 6 Οκτωβρίου κατατέθηκε στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για το νέο βαθμολόγιο-μισθολόγιο του δημοσίου, τις μειώσεις σε κύριες και επικουρικές συντάξεις, τις μειώσεις στο εφάπαξ, την νέα φορολογική κλίμακα και τις αλλαγές στα εργασιακά. Το πολυνομοσχέδιο ψηφίστηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 20 Οκτωβρίου, με 154 ψήφους υπέρ κατ'αρχήν και 153 υπέρ σε όλα τα άρθρα, σε σύνολο 298. Κατά επί της αρχής και επί των άρθρων ψήφισαν 144⁴⁰.

Στις 23 Οκτωβρίου συγκλήθηκε έκτακτη σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με στόχο την κατάρτιση ενός οριστικού σχεδίου αντιμετώπισης της κρίσης χρέους στην Ευρωζώνη. Η σύνοδος κατέληξε σε συμφωνία που ανακοινώθηκε τα ξημερώματα της 27ης Οκτωβρίου και απέβλεπε σε «κούρεμα» κατά 50% του ελληνικού χρέους και πρόσθετο πακέτο βοήθειας προς την Ελλάδα ύψους 130 δις €. Με βάση

---

40. http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/oikonomiki_krissi/

την συμφωνία οι ιδιώτες θα αποδεχτούν σε εθελοντική βάση, μείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που διαθέτουν κατά 50%. Η συμφωνία θα συνοδεύεται από πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής με διάρκεια μέχρι το 2021 και δημιουργία μηχανισμού μόνιμης εποπτείας της Ελλάδας για την συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα αποφασίστηκε η ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών με ποσό ύψους 30 δις € και αύξηση κατά ένα τρις € των κεφαλαίων του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας⁴¹.

Οι αποφάσεις της συνόδου κορυφής χαιρέτιστηκαν θετικά από την κυβέρνηση ενώ αποδοκίμαστηκαν από όλα τα κόμματα της αντιπολίτευσης, τα οποία έκαναν λόγο για απόφαση ελεγχόμενης χρεοκοπίας της Ελλάδας. Έντονη ανησυχία εκφράστηκε στο εσωτερικό της χώρας για τις επιπτώσεις της συμφωνίας στην εισοδηματική πολιτική των επόμενων ετών, στο μέλλον των ελληνικών τραπεζών και των ασφαλιστικών ταμείων που είναι εκτεθειμένα σε ελληνικά ομόλογα.

Την Δευτέρα 31 Οκτωβρίου ο πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου ανακοίνωσε την απόφαση του για διεξαγωγή δημοψηφίσματος με θέμα την νέα δανειακή σύμβαση. Η απόφαση αυτή προκάλεσε έντονες αντιδράσεις από τα κόμματα της αντιπολίτευσης, άλλα και στο εσωτερικό του κυβερνώντος κόμματος. Στο περιθώριο της συνόδου υπήρξε συνάντηση της καγκελαρίου της Γερμανίας Μέρκελ και του προέδρου της Γαλλίας Ν. Σαρκοζί με τον πρωθυπουργό της Ελλάδας. Μετά το τέλος της συνάντησης οι Μέρκελ και Σαρκοζί ανακοίνωσαν πως από το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος θα κριθεί στην ουσία η παραμονή της Ελλάδας στην Ευρωζώνη. Ανακοινώθηκε επίσης πως παγώνει η εκταμίευση της έκτης δόσης του παλαιότερου πακέτου διάσωσης μέχρι την διενέργεια του δημοψηφίσματος.

Έχοντας παραιτηθεί από την ιδέα του δημοψηφίσματος, ο πρωθυπουργός κατάφερε στην ψηφοφορία της 4ης Νοεμβρίου να λάβει ψήφο εμπιστοσύνης από τη βουλή, με 153 ψήφους υπέρ και 145 ψήφους κατά. Την Κυριακή 6 Νοεμβρίου συναντήθηκε στο προεδρικό μέγαρο με τον πρόεδρο της αξιωματικής αντιπολίτευσης Α. Σαμαρά, ενώπιον του Προέδρου της Δημοκρατίας. Στην συνάντηση υπήρξε συμφωνία μεταξύ των δύο πολιτικών αρχηγών για σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας. Ακολούθησαν τετραήμερες διαβουλεύσεις με συμμετοχή των κομματικών επιτελείων για την επιλογή του προσώπου που θα ηγηθεί στο νέο κυβερνητικό σχήμα. Οι διεργασίες ολοκληρώθηκαν την Πέμπτη 10 Νοεμβρίου 2011 οπότε επιλέχτηκε ο Λουκάς Παπαδήμος ως νέος πρωθυπουργός. Την ίδια περίοδο η πραγματική

οικονομία συνέχισε να επιδεινώνεται με την ανεργία να καταγράφει νέο ρεκόρ κατά τον μήνα Αύγουστο φτάνοντας το 18,4% και ακόμα υψηλότερα κατά τον μήνα Νοέμβριο όπου έφτασε, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, στο 20,9%.

ΜΕΡΟΣ II

Η ΤΡΕΧΟΥΣΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 2012

2.1 Η πορεία της οικονομίας σήμερα

Τα νέα μέτρα που συνοδεύουν το μνημόνιο εγκρίθηκαν από την Κυβέρνηση στις 10 Φεβρουαρίου 2012 και περιλαμβάνουν: μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού σε όλα τα κλιμάκια του βασικού μισθού (από 751€ σε 586€) και 32% στους νεοεισερχόμενους μέχρι 25 ετών, κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας από το δημόσιο τομέα έως το 2015, εκ των οποίων 15.000 μέσα στο 2012, ατομικές ή επιχειρησιακές συμβάσεις εργασίας αντί για τις κλαδικές. Άρση μονιμότητας σε ΔΕΚΟ και υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες, περικοπές συντάξεων, επιδομάτων, δαπανών υγείας, άμυνας, λειτουργιών του Κράτους και εκλογών, κατάργηση των Οργανισμών Εργατικής Κατοικίας και Εστίας, αύξηση αντικειμενικών αξιών και ενοποίηση φόρων στα ακίνητα, πλήρες άνοιγμα 20 κλειστών επαγγελματιών, αύξηση των εισιτηρίων στις Αστικές Συγκοινωνίες και στον ΟΣΕ κατά 25%, κλείσιμο 200 εφοριών, κατάργηση φοροαπαλλαγών και χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά⁴².

Το δεύτερο Μνημόνιο συζητήθηκε στη Βουλή στις 12 Φεβρουαρίου 2012 και ψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου. Υπέρ ψήφισαν 199 βουλευτές, κατά 74 και 5 ψήφισαν παρών. Στις 11 Απριλίου ο πρωθυπουργός Λουκάς Παπαδήμος ανακοίνωσε την ημερομηνία των εκλογών. Ημερομηνία διεξαγωγής τους ορίστηκε η 6η Μαΐου. Το αποτέλεσμα των εκλογών της 6ης Μαΐου οδήγησε σε ριζική αλλαγή του πολιτικού τοπίου. Τα ποσοστά των κομμάτων της συγκυβέρνησης συρρικνώθηκαν σημαντικά ενώ εντυπωσιακή υπήρξε η αύξηση των ποσοστών των κομμάτων που εξέφραζαν την εναντίωση τους στην κυβερνητική πολιτική.

Από το κατακερματισμένο πολιτικό σκηνικό δεν προέκυψε τελικά κυβέρνηση. Στις 16 Μαΐου ορίστηκε υπηρεσιακή κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Παναγιώτη Πικραμμένο και προκηρύχθηκαν νέες εκλογές για τις 17 Ιουνίου. Οι εκλογές της 17ης Ιουνίου ανέδειξαν την Νέα Δημοκρατία πρώτο κόμμα, χωρίς όμως αυτοδυναμία. Με την συνεργασία του ΠΑΣΟΚ και της ΔΗΜΑΡ, επιτεύχθηκε σχηματισμός κυβέρνησης συνεργασίας με πρωθυπουργό τον Α. Σαμαρά⁴³.

Το τρίμηνο του καλοκαιριού χαρακτηρίστηκε από σχετική ηρεμία και προετοιμασία της κυβέρνησης για τις φθινοπωρινές εξελίξεις. Από τα τέλη

---

42. Μερτζάνης, Η τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση: χαρακτηριστικά και προκλήσεις, σελ. 43

43. οπ., σελ.45

Αυγούστου ωστόσο, άρχισε να διαδίδεται έντονα η είδηση ότι η χώρα θα χρειαστεί νέα οικονομική ενίσχυση. Αυτό ερμηνεύεται στο εσωτερικό της χώρας ως νέα ρύθμιση των οικονομικών με την παροχή πρόσθετων οικονομικών μέτρων. Ύστερα από έντονες διαβουλεύσεις με τους ευρωπαίους εταίρους, το νέο πακέτο μέτρων κατατέθηκε στη Βουλή στις 19 Οκτωβρίου 2012, μέσω τροπολογίας του υπουργείου Οικονομικών. Το πρώτο τμήμα από το πακέτο των μέτρων θεωρείται προαπαιτούμενο για την εκταμίευση της δόσης των 31,5 δις €, καθώς και για την επιτάχυνση των αποκρατικοποιήσεων από την κατάργηση του ελάχιστου ποσοστού συμμετοχής Δημοσίου στις ΔΕΚΟ.

Έτσι ήρθε στη βουλή προς ψήφιση την Τετάρτη 7 Νοεμβρίου το δεύτερο πακέτο μέτρων (γνωστό και ως «Μνημόνιο 3»). Το πολυνομοσχέδιο, το οποίο περιλάμβανε μεταξύ άλλων και σκληρές διατάξεις για αρκετές ομάδες Ελλήνων πολιτών, ήταν στην τελική του μορφή προϊόν μακροχρόνιων διαπραγματεύσεων μεταξύ των κομμάτων που απαρτίζουν την κυβέρνηση και των αντιπροσώπων της Τρόικα. Προϋπόθεση για την εκταμίευση της αναμενόμενης δόσης ήταν η ψήφιση του νομοσχεδίου αυτού αλλά και του προϋπολογισμού, η οποία διεξήχθη την Κυριακή 11 Νοεμβρίου. Μετά από έναν ολοήμερο μαραθώνιο συνεδριάσεων στη βουλή, όπου δεν έλειψαν και οι εντάσεις, πέρασε το πολυνομοσχέδιο με μια πλειοψηφία 153 βουλευτών.

Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας ο πρωθυπουργός κ. Σαμαράς δήλωσε ικανοποιημένος ότι έγινε σημαντικό βήμα προς την ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας, ενώ ο Υπουργός Οικονομικών κ. Στουρνάρας είπε πως τώρα αρχίζουν τα δύσκολα. Οι αντιδράσεις των πολιτών που είχαν αρχίσει με απεργιακές κινητοποιήσεις από την αρχή της εβδομάδας, κορυφώθηκαν την ώρα της ψήφισης καθώς δεκάδες χιλιάδες πολιτών είχαν συγκεντρωθεί στο χώρο γύρω από τη βουλή διαμαρτυρόμενοι.

Στα βασικά μέτρα περιλαμβάνονται τα εξής: αύξηση του γενικού ορίου συνταξιοδότησης από 65 στα 67 έτη, περικοπή 13^{ου} και 14^{ου} μισθού στο Δημόσιο, κατάργηση του ΕΚΑΣ για τους κάτω των 65 ετών, περικοπή εδικών μισθολογίων 5%-20%, μείωση επιδομάτων των θέσεων ευθύνης, κατάργηση επιδομάτων παραγωγικότητας στο Δημόσιο, περικοπή κοινωνικών επιδομάτων (εργάτες, ανασφάλιστοι, δικαιούχοι εποχικών επιδομάτων ανεργίας), αύξηση της συμμετοχής των ασφαλισμένων στα φάρμακα, μείωση των δαπανών σε νοσοκομεία και ΕΟΠΥΥ, αύξηση της φορολόγησης στους τόκους των καταθέσεων από 10% στο 15% , διατήρηση του βασικού αφορολογήτου για μισθωτούς και συνταξιούχους των 5.000 αλλά με κατάργηση του επιπλέον αφορολογήτου για τα προστατευόμενα παιδιά , αύξηση του ειδικού φόρου κατανάλωσης στο φυσικό αέριο στο επίπεδο του πετρελαίου κίνησης, μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση με ισοδύναμο μέτρο την επιβολή ειδικού

τέλους στους χώρους εστίασης που θα επιτρέπεται το κάπνισμα, αύξηση των φόρων στα τσιγάρα, καθώς και κατάργηση των υψηλών κλιμακίων και αντικατάστασή τους από ένα συντελεστή 35% στη φορολογία εισοδήματος.

Στις 27 Νοεμβρίου οι υπουργοί Οικονομικών της Ευρωζώνης, ύστερα από διαπραγματεύσεις δώδεκα ωρών, ενέκριναν τις πρώτες πρωινές ώρες την καταβολή του ποσού των 43,7 δισεκατομμυρίων ευρώ στην Ελλάδα, αρχής γενομένης από τον Δεκέμβριο. Ο πρόεδρος του Γιούρογκρουπ Ζαν-Κλοντ Γιούνκερ δήλωσε ότι δεν πρόκειται απλώς για χρήματα, αλλά για την υπόσχεση ενός καλύτερου μέλλοντος για τον ελληνικό λαό και για τη ζώνη του ευρώ στο σύνολό της. Παραδέχομαι, είπε, ότι αυτή ήταν μια πολύ δύσκολη συμφωνία, ύστερα από πολύ σημαντικές προσπάθειες από όλες τις πλευρές. Ο επίτροπος Οικονομικών Υποθέσεων Όλι Ρεν χαρακτήρισε τη συμφωνία ως μια πραγματική δοκιμασία για την αξιοπιστία της Ευρωζώνης.

Ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας Μάριο Ντράγκι τόνισε ότι η συμφωνία αυτή θα μειώσει την αβεβαιότητα, ενισχύοντας την εμπιστοσύνη στην Ευρώπη και στις χώρες που αντιμετωπίζουν κρίση χρέους. Χαιρετίζω, είπε ο κύριος Ντράγκι, την επίτευξη μιας συμφωνίας που θα μειώσει την αβεβαιότητα και θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Η Ελλάδα είναι και πάλι στο δρόμο για ένα βιώσιμο χρέος δήλωσε η εκτελεστική διευθύντρια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, Κριστίν Λαγκάρντ. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, είπε, ήθελε να διασφαλίσει ότι η ζώνη του ευρώ θα λάβει τα αναγκαία μέτρα για να βάλει την Ελλάδα σε μια βιώσιμη πορεία ως προς το χρέος της.

Η απόφαση των υπουργών Οικονομικών της Ευρωζώνης προβλέπει μια δέσμη μέτρων για την ανακούφιση της ελληνικής οικονομίας, στην οποία περιλαμβάνονται δεκαετής αναστολή της καταβολής τόκων, 15ετής παράταση της ωρίμανσης των δανείων και ένα πρόγραμμα επαναγοράς χρέους. Ο επικεφαλής του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Στήριξης Κλάους Ρέγκλινγκ δήλωσε ότι μόνο από την 10ετή αναστολή της καταβολής τόκων από τα δάνεια που έχει λάβει η Ελλάδα, αναμένεται να εξοικονομηθούν 44 δισεκατομμύρια ευρώ, ενώ από την ακύρωση των προμηθειών δέσμευσης η εξοικονόμηση φτάνει τα 600 εκατομμύρια ευρώ.

Οι διεθνείς πιστωτές της Ελλάδας αναμένουν πλέον ότι το χρέος της χώρας θα φτάσει στο 175% του ΑΕΠ το 2016, θα μειωθεί στο 124% το 2020 και θα πέσει σημαντικά κάτω από το 110% το 2022. Τα νέα αυτά μέτρα πρέπει να εγκριθούν από τα κοινοβούλια πολλών χωρών της Ευρωζώνης. Ο υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας Βόλφγκανγκ Σόιμπλε είπε ότι ελπίζει να προχωρήσει το γερμανικό κοινοβούλιο στην έγκρισή τους εντός της εβδομάδας.

Η απόφαση του Ευρογρουπ και του ΔΝΤ είναι σημαντική διότι κρατά την Ελλάδα στο ευρώ, της δίνει σημαντική ευκαιρία να βγει από το φαύλο κύκλο της ύφεσης και της υπερχρέωσης και συμβάλει στη μείωση του χρέους της, δήλωσε ο υπουργός οικονομικών, Γιάννης Στουρνάρας, μετά τη λήξη των εργασιών του Ευρογρουπ στις Βρυξέλλες. Διάγγελμα προς τον ελληνικό λαό απηύθυνε ο Πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς το απόγευμα της Τρίτης, μετά τις κρίσιμες και καθοριστικές αποφάσεις του Ευρογρουπ. Ολοκληρώνοντας τη δήλωσή του ο Α. Σαμαράς ευχαρίστησε ονομαστικά τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ και της ΔΗΜΑΡ, αλλά και όλους όσους βοήθησαν στο να επιτευχθούν οι στόχοι.

Στον απόηχο της απόφασης των Υπουργών Οικονομικών της Ευρωζώνης, οι οποίοι, μετά από δύσκολες διαπραγματεύσεις, διάρκειας 12 ωρών, κατέληξαν τις πρώτες πρωινές ώρες σε μια συνολική συμφωνία για την Ελλάδα, τα ασιατικά χρηματιστήρια, η αγορά πετρελαίου και το ευρώ κινήθηκαν ανοδικά, σε ένδειξη ανακούφισης.

2.2 Τα αίτια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα

Πρόσφατα πολλοί αναλυτές έχουν προσπαθήσει να αναλύσουν τις κύριες αιτίες της Ελληνικής οικονομικής κρίσης. Στην πλειοψηφία αυτών των αναλύσεων μια σειρά από οικονομικούς συντελεστές έχουν τονισθεί σαν οι κύριοι παράγοντες για την κρίση στην Ελλάδα. Ονομαστικά, τα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, η μη ορθολογική διαχείριση των δημόσιων δαπανών, το τεράστιο δημόσιο χρέος, η έλλειψη εξαγωγών, η έλλειψη ανταγωνιστικότητας και η λειτουργία της αγοράς εργασίας.

Στην πραγματικότητα η οικονομική εξήγηση της ελληνικής κρίσης δεν παρέχει ένα επαρκές και αξιόλογο πλαίσιο ανάλυσης αφού δεν περιλαμβάνει το πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτό το φαινόμενο έλαβε μέρος. Η ελληνική χρηματοοικονομική κρίση έχει μια πολιτική πλευρά η οποία δεν μπορεί να παραβλεφθεί και η οποία είναι τελείως διαφορετική από τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη που αντιμετωπίζουν την ευρωπαϊκή κρίση χρέους. Αυτό είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της κρίσης το οποίο δεν πρέπει να ξεχνάμε και το οποίο διαφοροποιεί την ελληνική περίπτωση.

Η Ελλάδα είναι ένα τέλειο παράδειγμα του πως η πολιτική και θεσμική υπανάπτυξη καθώς και ο στρεβλός τρόπος διακυβέρνησης μπορεί να οδηγήσει σε επικίνδυνες κρίσεις όχι μόνο την χώρα αλλά και παγκόσμια. Αυτό το στρεβλό μοντέλο διακυβέρνησης δημιουργήθηκε τα τελευταία τριάντα χρόνια και ενδυναμώθηκε από τα φαινόμενα του κρατισμού, της διαφθοράς, των προσοδοθηρικών συμπεριφορών, της πολιτικής ανισορροπίας, του λαϊκισμού, και της πολιτικής και κοινοβουλευτικής ανισορροπίας. Δηλαδή αυτό που από με την πρώτη ματιά μπορεί να φαίνεται πως είναι το αποτέλεσμα κακών δημόσιων οικονομικών πρακτικών, στην πραγματικότητα είναι η έλλειψη ενός ικανοποιητικού και επαρκούς μοντέλου διακυβέρνησης.

Σε αντίθεση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι Έλληνες είχαν κάνει το κράτος την κύρια μηχανή οικονομικής ανάπτυξης. Για αυτό το λόγο απέτυχαν όχι μόνο να αναπτύξουν τις ικανότητες και την παραγωγικότητα τους για να παράγουν βιομηχανικά προϊόντα, αλλά και να παραμείνουν ανταγωνιστικοί μέσα στα πλαίσια της Ευρωζώνης. Το πιο σημαντικό βέβαια γεγονός ήταν ότι αυτό το στρεβλό μοντέλο οικονομικής μεγέθυνσης έγινε ενδογενές στοιχείο της πολιτισμικής ανάπτυξής τους.

Η ελληνική οικονομική κουλτούρα βασίστηκε στις επενδύσεις στην αγορά κατοικίας, στον τουρισμό και στην κατανάλωση και επομένως η βιομηχανική και αγροτική παραγωγή συνεχώς μειωνόταν. Με αυτό τον τρόπο το Ελληνικό κράτος και οι κάτοικοι του αύξησαν τα χρέη τους για να συντηρήσουν τα επίπεδα κατανάλωσης τους πάνω από αυτά που μπορούσαν πραγματικά. Έτσι οι πολιτικοί στην Ελλάδα

δημιούργησαν ένα πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον εντελώς διαφορετικό από τα άλλα υπερχρεωμένα κράτη της Ευρωζώνης. Για αυτό το λόγο είναι πολύ δύσκολο έστω και αν τα οικονομικά μέτρα λιτότητας που επέβαλαν οι ευρωπαίοι αξιωματούχοι έχουν στο μέλλον ικανοποιητικά αποτελέσματα, να αλλάξει σε ένα σύντομο διάστημα η ελληνική πολιτική κουλτούρα.

Η διεθνής κρίση έφερε την ύφεση στην Ελλάδα και τον πανικό στις αγορές. Οι βαθύτερες όμως αιτίες της ελληνικής κρίσης είναι αυτόχθονες. Δεν έχουν κοινές ρίζες με τη διεθνή κρίση. Η διεθνής κρίση απλώς ξεσκέπασε το εγχώριο δημοσιονομικό πρόβλημα, που γιγαντώθηκε εν μέσω εγχώριας ύφεσης. Η διεθνής κρίση έσπασε τη φούσκα μιας περιόδου ελληνικής ανάπτυξης με δανεικά και υψηλές απαιτήσεις της ελληνικής κοινωνίας για ένα βιοτικό επίπεδο που δεν μπορούσε να στηρίξει η εγχώρια παραγωγή.

Σε άρθρο που έγραψαν από κοινού ο Νομπελίστας Paul Krugman και ο Richard Layard, Βρετανός οικονομολόγος και καθηγητής στο London School of Economics, παρουσιάζουν τις αιτίες της σημερινής κρίσης⁴⁴. Πολλοί επιμένουν ότι η κρίση προκλήθηκε εξαιτίας του ανεύθυνου κρατικού δανεισμού. Με ελάχιστες εξαιρέσεις – όπως αυτή της Ελλάδας – αυτό δεν είναι αλήθεια. Αντιθέτως, για τις συνθήκες που οδήγησαν στην κρίση ευθύνεται ο υπερβολικός δανεισμός του ιδιωτικού τομέα. Όταν έσκασε αυτή η φούσκα οδηγηθήκαμε σε μεγάλη πτώση του παραγόμενου προϊόντος και κατά συνέπεια των φορολογικών εσόδων. Τα σημερινά ελλείμματα είναι συνέπεια της κρίσης, όχι η αιτία της.

Αν και η ανταπόκριση στην αρχή της κρίσης υπήρξε ικανοποιητική, οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν έκτοτε ήταν σε λάθος κατεύθυνση, καθώς επικεντρώθηκαν στα κρατικά ελλείμματα, επιχειρηματολογώντας υπέρ της μείωσης των κρατικών χρεών σε συνδυασμό με την αντίστοιχη μείωση στον ιδιωτικό τομέα. Αντί να λειτουργήσουν σταθεροποιητικά, κατέληξαν να επιδεινώσουν τις συνέπειες των περικοπών του ιδιωτικού τομέα.

Ο κ. Νικόλαος Β. Καραμούζης, καθηγητής του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στο Τμήμα Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής υποστηρίζει ότι τα βασικά αίτια της οικονομικής κρίσης τοποθετούνται σε 5 στρατηγικούς άξονες που δεν εφαρμόστηκαν⁴⁵:

1. Εμμένει με ευθύνη της Γερμανίας σε μονομερείς πολιτικές, κυρίως έντονης και βίαιης δημοσιονομικής προσαρμογής και εσωτερικής υποτίμησης, με μείωση

---

44. www.lifo.gr

45. <http://news.kathimerini.gr>

πραγματικών μισθών στην περιφέρεια της Ευρωζώνης, χωρίς αυτές οι πολιτικές να συνοδεύονται από αναπτυξιακές πρωτοβουλίες, χαλαρότερη νομισματική πολιτική, συμμετρικές πολιτικές εσωτερικής ανατίμησης στον Βορρά (με τόνωση της εγχώριας ζήτησης και μεγαλύτερο πληθωρισμό) και ριζοσπαστικότερες πρωτοβουλίες περαιτέρω ενοποίησης της Ευρωζώνης και ενίσχυσης των συλλογικών θεσμών δημοσιονομικής διαχείρισης και δανεισμού. Οι παραπάνω επιλογές έχουν δημιουργήσει ύφεση και ανεργία, ανασφάλεια και δυσλειτουργία των αγορών χρήματος και κεφαλαίου στην Ευρώπη.

Σε αντίθεση, στη Γερμανία τα επιτόκια και τα spreads μειώνονται σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, η ανεργία περιορίζεται και η οικονομική ανάπτυξη παραμένει θετική. Η Γερμανία, η μόνη ωφελημένη από την πρόσφατη κρίση, φαίνεται να αγνοεί το γεγονός ότι, η πιθανή κατάρρευση της Ευρωζώνης θα οδηγήσει σε γιγάντια ανατίμηση του μάρκου, κυρίως λόγω των εισροών κεφαλαίων, που θα καταστρέφει την εξαγωγική δυναμική της Γερμανίας, ενώ η ύφεση στην περιφέρεια της Ευρώπης θα μειώνει σημαντικά τη ζήτηση για γερμανικά προϊόντα (1/3 των εξαγωγών της Ευρωζώνης στο ενδο-ευρωπαϊκό εμπόριο των 27 χωρών αποτελούν οι εξαγωγές της Γερμανίας).

2. Η άρνηση υιοθέτησης, κυρίως από τη Γερμανία, της βασικής αρχής λειτουργίας των άλλων μεγάλων χωρών εκτός Ευρωζώνης, δηλαδή ότι η Κεντρική Τράπεζα, η ΕΚΤ, αποτελεί τον δανειστή έσχατης ανάγκης για τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης σε περιόδους κρίσεως και έμμεσα τον εγγυητή της ονομαστικής αξίας των κρατικών ομολογιακών εκδόσεων σε εγχώριο νόμισμα. Αυτή η διαφορά, η απεμπόληση αυτού του σημαντικού εργαλείου, αποτελεί βασικό αποσταθεροποιητικό παράγοντα την τρέχουσα περίοδο στην Ευρωζώνη, τροφοδοτώντας την κερδοσκοπία και την κρίση. Η αποδοχή αυτής της αρχής δεν σημαίνει πληθωριστική χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, ούτε αναστολή των προγραμμάτων δημοσιονομικής εξυγίανσης, αλλά αποτελεί την πυρηνική βόμβα που όλοι (και οι κερδοσκόποι) ξέρουμε ότι υπάρχει, αλλά δεν θα χρησιμοποιηθεί ποτέ, παρά μόνο σε περίπτωση έσχατης ανάγκης, όπως η τρέχουσα περίοδος στην Ευρωζώνη.

Η ζωή αποδεικνύει ότι, σε περιβάλλον ανοιχτών αγορών και παγκοσμιοποίησης, μηδενικός ή χαμηλός πιστωτικός κίνδυνος και χαμηλά επιτόκια για τις εκδόσεις του Δημοσίου δεν προκύπτουν μόνο από τη δημοσιονομική πειθαρχία, τη λιτότητα και τη νομισματική σταθερότητα, καθώς και από τη θεωρητικά απεριόριστη ικανότητα του κράτους να φορολογεί και να μειώνει δαπάνες. Αυτή η λανθασμένη, κατά τη γνώμη μου, προσέγγιση, είναι η βασική ειδοποιός διαφορά, που εξηγεί γιατί η Ευρωζώνη, με καλύτερα μακροοικονομικά στοιχεία σε σύγκριση με τις υπόλοιπες

μεγάλες χώρες, είναι η μόνη σε βαθιά και διευρυνόμενη κρίση. Γιατί δεν ανησυχεί κανείς όταν η FED, η Τράπεζα της Αγγλίας, η Τράπεζα της Ιαπωνίας, αγοράζουν καθημερινά δισεκατομμύρια κρατικών ομολόγων και άλλων χρηματοπιστωτικών κινητών αξιών στις διεθνείς και εγχώριες δευτερογενείς αγορές, ενώ όταν η ΕΚΤ εμπλέκεται σε παρόμοιες και περιορισμένης έκτασης παρεμβάσεις στις αγορές αποτελεί έγκλημα καθοσιώσεως; Γιατί όταν οι παραπάνω κεντρικές τράπεζες διαμορφώνουν τη νομισματική πολιτική, με βάση όχι μόνο τον πληθωρισμό, αλλά και τις συνθήκες στην πραγματική οικονομία και τις κεφαλαιαγορές, η ΕΚΤ να παραμένει με τα χέρια δεμένα, σε μια περίοδο που η κερδοσκοπία οργιάζει και η ευρωπαϊκή οικονομία οδεύει σε βαθιά ύφεση με τις κεφαλαιαγορές σε κρίση;

3. Στο πρώτο στάδιο της ελληνικής κρίσης, η πολιτική ελίτ της Ευρώπης διαβεβαίωνε τις διεθνείς αγορές ότι οι ιδιώτες επενδυτές δεν θα συμμετάσχουν στο κόστος δημοσιονομικής προσαρμογής. Παρά τις παραπάνω διαβεβαιώσεις και παρά τις έντονες αντιδράσεις της ΕΚΤ που διαφωνεί με την πολιτική κουρέματος των κρατικών υποχρεώσεων, τους τελευταίους μήνες, κυρίως η Γερμανία επέβαλε αρχικά την εθελοντική συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στη ρύθμιση του ελληνικού χρέους, μετά απαίτησε τη μεγαλύτερη συμμετοχή με το νέο PSI και πρόσφατα απειλεί με υποχρεωτική συμμετοχή και σημαντικό κούρεμα της ονομαστικής αξίας των κρατικών ομολόγων, που σημαίνει πιστωτικό γεγονός ή και χρεοκοπία, αν οι εξελίξεις λάβουν ανεξέλεγκτη πορεία.

Φθάσαμε στο έσχατο σημείο παραλογισμού, να συζητάμε σοβαρά ότι οι ευρωπαϊκές τράπεζες θα πρέπει να αποτιμήσουν τα ομόλογα των κρατών-μελών της Ευρωζώνης στο χαρτοφυλάκιό τους στις τρέχουσες, σοβαρά υποτιμημένες λόγω κερδοσκοπίας τιμές και να εγγράψουν τις ζημιές για να επανακεφαλαιοποιηθούν εν συνεχεία από τα ίδια τα κράτη-μέλη!

Η αποδοχή του κουρέματος της ονομαστικής αξίας των ομολόγων του Δημοσίου στην κατοχή των ιδιωτών επενδυτών, ως μέρος της λύσης, μετέτρεψε το αδιανόητο για δεκαετίες στην Ευρώπη σε πραγματικότητα, το χρέος των κρατών-μελών της Ευρωζώνης υποβιβάστηκε στο επίπεδο του εταιρικού χρέους, όσον αφορά τη μεταχείρισή του από τις διεθνείς και εγχώριες αγορές. Ο πιστωτικός κίνδυνος για τις χώρες της Ευρωζώνης γιγαντώθηκε, η φερεγγυότητα του ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος υπονομεύθηκε, η κερδοσκοπία απέκτησε νέα πνοή και περιεχόμενο, το κόστος δανεισμού των χωρών της Ευρωζώνης εκτοξεύθηκε στα ύψη και η «μόλυνση», η «μετάσταση» επεκτάθηκε σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωζώνης, ακόμα και σ' εκείνες χωρίς σοβαρά δημοσιονομικά προβλήματα. Παράλληλα, οι προοπτικές κοινωνικής και αναπτυξιακής πολιτικής υπονομεύονται για χρόνια, διότι οι χώρες θα

πληρώνουν στις αγορές υπέρογκα ποσά σε τόκους, που θα μπορούσαν εναλλακτικά να κατευθυνθούν στην ανάπτυξη και την κοινωνική πολιτική. Με τέτοιες ιδεολογικές αγκυλώσεις, μετατρέψαμε τις χώρες και τις τράπεζές μας σε επενδυτικούς λεπρούς και τις αντίστοιχες εκδόσεις ομολόγων σε τοξικά προϊόντα.

4. Αδυναμία αποφασιστικής αντιμετώπισης της διεθνούς κερδοσκοπίας που έχοντας τόσο εύκολους και προβλέψιμους αντιπάλους απέναντί της, οργιάζει κατά της Ευρωζώνης, με εύκολα και μεγάλα κέρδη μέχρι σήμερα και αδηφάγο διάθεση και απληστία για περισσότερα. Η ανεπάρκεια των μέτρων πολιτικής είναι τέτοια, που φθάσαμε στο έσχατο σημείο οι ευρωπαϊκές τράπεζες να ανταγωνίζονται με δημόσιες δηλώσεις τους ποιες έχουν λιγότερα ομόλογα χωρών της Ευρωζώνης στα χαρτοφυλάκιά τους ή ποιες τράπεζες έχουν καλύψει με παράγωγα τον παραπάνω κίνδυνο, οι οίκοι αξιολόγησης με επιθετικές υποβαθμίσεις των κρατών-μελών τροφοδοτούν την κερδοσκοπία και η ΕΚΤ σε περίοδο τόσο μεγάλης κρίσης, δεσμευμένη θεσμικά σ' ένα μονοδιάστατο ρόλο νομισματικής σταθερότητας, να αδυνατεί να κάνει χρήση του πυρηνικού οπλοστασίου και να «κάψει» τις κερδοσκοπικές τοποθετήσεις.

Σ' αυτό το αβέβαιο περιβάλλον, σταδιακά περιορίζονται ανησυχητικά οι επενδυτές εκτός Ευρώπης που αγοράζουν εκδόσεις χρέους της Ευρωζώνης, ενώ παραδοσιακοί θεσμικοί επενδυτές ρευστοποιούν τις θέσεις τους, ή τις καλύπτουν με παράγωγα και άλλοι ανοίγουν θέσεις short στα ομόλογα της Ευρωζώνης, οδηγώντας τα επιτόκια στα ύψη. Επιπλέον, οι αγορές χρήματος και κεφαλαίου της Ευρωζώνης δυσλειτουργούν σοβαρά, η κυκλοφορία της ρευστότητας και της εθνικής αποταμίευσης περιορίζεται σε τοπικό επίπεδο, υπονομεύοντας την ενιαία χρηματοπιστωτική αγορά, τις αναπτυξιακές προοπτικές της Ευρωζώνης και την ευρύτερη σταθερότητα του συστήματος.

5. Η Ευρωζώνη καθυστέρησε σημαντικά να θωρακίσει τη θεσμική της διάρθρωση στην κατεύθυνση της μεγαλύτερης και ταχύτερης ενοποίησης. Όλες οι πρωτοβουλίες που ανέλαβε, π. χ. η δημιουργία του EFSF και του ESM και η προικοδότησή τους με κεφάλαια, δεν έπεισαν και σήμερα, ακόμα και το EFSF έχει δυσκολία να δανειστεί στις αγορές. Η έξοδος της Ευρωζώνης από την κρίση σήμερα απαιτεί να κάνει η ΕΚΤ προσωρινά χρήση, άμεσα ή έμμεσα, του πυρηνικού όπλου της σημαντικής έκδοσης χρήματος, έτσι ώστε να δοθεί ο απαιτούμενος χρόνος για την υλοποίηση της δημοσιονομικής προσαρμογής στα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης, καθώς και των απαιτούμενων θεσμικών μεταρρυθμίσεων, προς την κατεύθυνση της δημοσιονομικής ενοποίησης και πειθαρχίας χωρίς αποσταθεροποίηση και κοινωνικές εντάσεις. Παράλληλα, να

τροποποιηθεί η Συνθήκη της Λισσαβώνας, έτσι ώστε να υπάρξουν: α) Θεσμική επιβολή στα κράτη-μέλη της αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας, β) ένα αποτελεσματικό και αυστηρό σύστημα εποπτείας και κυρώσεων για κράτη-παραβάτες των συμφωνιών και των υποχρεώσεων, ακόμα και με πρόβλεψη για απομάκρυνση μιας χώρας από την Ευρωζώνη, γ) ένα κεντρικό σύστημα χρηματοδότησης των ευρωπαϊκών χωρών, μέσω της έκδοσης ευρωομολόγων και τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Υπουργείου Οικονομικών (στο πλαίσιο της πρόσφατης πρότασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), δ) κεντρική τιμολόγηση των πιστωτικών κινδύνων ανά κράτος-μέλος με διαφορετικό κόστος δανεισμού για την κάθε μία, ενώ τα κράτη-μέλη που αποκλίνουν από τη δημοσιονομική πειθαρχία να πληρώνουν σοβαρό premium για να δανειστούν από το Κεντρικό Ευρωπαϊκό Υπουργείο Οικονομικών, ε) ένα ευρύ επιθετικό πρόγραμμα επενδύσεων, μεταρρυθμίσεων και απελευθέρωσης των αγορών στην Ευρώπη, ώστε να γίνει πιο ανταγωνιστική και με σοβαρές παραγωγικές δομές και ρόλο στην παγκόσμια οικονομία και στ) σοβαρή ενίσχυση των πόρων του EFSF και του ESM και διεύρυνση των δυνατοτήτων τους για αγορά κινητών αξιών, έτσι ώστε να μετατραπεί σε μηχανισμό αποτροπής και διαχείρισης κρίσεων και κερδοσκοπικών επιθέσεων, μειώνοντας σταδιακά το ρόλο της ΕΚΤ για δανεισμό έσχατης ανάγκης σ' αυτό τον τομέα (το πυρηνικό όπλο, όμως, της ΕΚΤ πρέπει να υπάρχει γιατί λειτουργεί αποτρεπτικά).

Τέλος, ανησυχητικές είναι οι συμπεριφορές ηγετών της Ευρώπης, που διολισθαίνουν καθημερινά σε ακρότητες, θίγοντας, ενίοτε βάναυσα, την εθνική αξιοπρέπεια λαών, διευρύνοντας τις ανισότητες, τροφοδοτώντας τον εθνικισμό και τη σταδιακή αναβίωση εθνικών συγκρούσεων και ιστορικών διαφορών, μετατρέποντας τη θεραπεία σε τιμωρία. Αντί για πορεία περαιτέρω σύγκλισης στην Ευρωζώνη, λειτουργούν ήδη μηχανισμοί απόκλισης και αποσταθεροποίησης από το όραμα της ενιαίας Ευρώπης. Οι ισχυρές σε μια συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία χώρες δεν έχουν ούτε πολιτική ανάγκη, ούτε όμως και το ηθικό δικαίωμα, να λειτουργούν με σκληρότητα απέναντι σε δυσπραγούντες λαούς, ακόμη κι όταν εκείνοι δοκιμάζονται για πραγματικά σφάλματα και αδυναμίες τους.

Η κρίση της ελληνικής οικονομίας αποτελεί μέρος της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης έχοντας προκληθεί από τον ίδιο μηχανισμό, τον νόμο της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους. Η κρίση είναι δομική κι αποτελεί συνέχεια και ετεροχρονισμένη εμφάνιση της κρίσης της δεκαετίας του 1970. Επίσης, η κρίση της ελληνικής οικονομίας είναι επιπρόσθετα και κρίση συσσώρευσης δημοσίου χρέους.

Συνοψίζοντας τα αίτια της κρίσης επισημαίνεται ότι ενώ στα υπόλοιπα κράτη η κρίση οφείλεται σε μια δυσλειτουργία του τραπεζικού τους κυρίως και γενικότερα του χρηματοπιστωτικού συστήματος, στην Ελλάδα αντίθετα το τραπεζικό σύστημα δεν έφερε την κρίση. Στην Ελλάδα αιτία της κρίσης, αποτέλεσε και αποτελεί το κράτος και αυτό από δύο βασικούς λόγους: Αφενός από τη ριζωμένη αντίληψη της ιδιοποίησης του κράτους στο εκάστοτε πολιτικό προσωπικό και στις παρασιτικές δυνάμεις της διαπλοκής γύρω του και αφετέρου από το παντοδύναμο πελατειακό σύστημα το οποίο και μόνο αυτό συνδέει την κοινωνία με την πολιτική στην Ελλάδα.

2.3 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης

Η κρίση που ταλανίζει την παγκόσμια οικονομία από το 2007 δεν έχει κοπάσει. Από χρηματοοικονομική κρίση του δυτικού κόσμου μετατράπηκε σε παγκόσμια οικονομική κρίση της πλειονότητας των χωρών του πλανήτη και στη συνέχεια απέκτησε επικίνδυνες μορφές και διαστάσεις μακροπρόθεσμου χαρακτήρα, όπως η σημερινή εσωτερική πολιτική και οικονομική κρίση στην Ευρωζώνη και το δραματικό αδιέξοδο της ελληνικής οικονομίας.

Η οικονομική κρίση έχει τεράστιες επιπτώσεις πρώτα στην παγκόσμια οικονομία καθώς οδηγεί σε:

- α. Μείωση του ΑΕΠ ή και αρνητικό ΑΕΠ για πολλές χώρες.
- β. Αύξηση της ανεργίας σε ολόκληρο τον πλανήτη και σε ορισμένες χώρες μάλιστα με εκρηκτικές διαστάσεις.
- γ. Μείωση των χορηγουμένων πιστώσεων από τις τράπεζες προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά.
- δ. Αύξηση του κόστους δανειοδότησης των κρατών, ιδιαίτερα των χωρών που παρουσιάζουν υψηλό δημόσιο χρέος.
- ε. Αύξηση του δημοσίου χρέους των χωρών, λόγω των υψηλών επιτοκίων των κρατικών ομολόγων.
- στ. Χρεοκοπία πολλών επιχειρήσεων με δυσμενή αποτελέσματα για την οικονομία των χωρών.
- ζ. Συγχωνεύσεις πολλών επιχειρήσεων ή μεταφορά των δραστηριοτήτων τους σε άλλες περιοχές του πλανήτη με διόγκωση ακόμη περισσότερο της ανεργίας.
- η. Κατάργηση όλων των κοινωνικών παρεμβάσεων με τη δικαιολογία της διατήρησης των θέσεων εργασίας.
- θ. Έκρηξη των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων με δυσάρεστες συνέπειες.

Ωστόσο, η διεθνής οικονομική κρίση ανέδειξε σε όλο το βάθος τα χρόνια προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και του μοντέλου ανάπτυξής της. Επέφερε τεράστιες επιπτώσεις στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας, καθώς:

- α. Η Ελλάδα παρά τη συνέχιση των επιδοτήσεων από την ΕΕ θα παρουσιάσει μείωση του ΑΕΠ.
- β. Η χαμηλή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας θα επιδεινωθεί περαιτέρω.
- γ. Το επιχειρηματικό περιβάλλον θα επιδεινωθεί περαιτέρω.
- δ. Το κοινωνικό ασφαλιστικό σύστημα αδυνατεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις προς τους ασφαλισμένους και στο μέλλον θα ληφθούν αποφάσεις που θα είναι δυσμενείς για

αυτούς (μη κάλυψη όλων των ιατρικών εξετάσεων, ορισμός συγκεκριμένου αριθμού εξετάσεων κατ' έτος, αδυναμία είσπραξης εφάπαξ, αύξηση ασφαλιστικών εισφορών, κατάργηση διατάξεων που οδηγούν σε πρόωρη συνταξιοδότηση, αλλαγή του τρόπου προσδιορισμού της σύνταξης, μείωση των επικουρικών συντάξεων, περαιτέρω συνενώσεις ασφαλιστικών ταμείων και κλάδων υγείας).

ε. Υψηλότερο δημόσιο χρέος λόγω ανικανότητας του κράτους να μειώσει τις σπατάλες, αλλά και λόγω της αύξησης του κόστους χρηματοδότησης του χρέους από τις τιμές των μακροπροθέσμων κρατικών ομολόγων (το πρόβλημα εμφανίσθηκε δριμύτερο τον Μάρτιο και Απρίλιο του 2009, όταν η χώρα προκειμένου να χρηματοδοτήσει το χρέος προσέφυγε στις διεθνείς χρηματαγορές και τα ομόλογα της παρουσίασαν τεράστια διαφορά σε σχέση με το αντίστοιχο γερμανικό ομόλογο).

στ. Περιορισμός της δυνατότητας δανεισμού του ελληνικού δημοσίου, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεως ή αυξημένων αναγκών του κράτους.

ζ. Πιθανή αναβολή των εξαγγελθεισών μειώσεων, στους συντελεστές φορολογίας εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων (μέχρι σήμερα ισχύει ότι θα μειωθούν από το 2010 μέχρι το 2015).

η. Αδυναμία χρηματοδότησης πολλών επιχειρήσεων από το τραπεζικό σύστημα λόγω μείωσης των πιστώσεων, αλλά και λόγω της μεγαλύτερης αυστηρότητας στην αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας των επιχειρήσεων (αυτό οδηγεί στο κλείσιμο πολλών επιχειρήσεων ή την εκρηκτική εξάπλωση του μεγέθους των ακάλυπτων επιταγών).

θ. Την μείωση των εισροών από την ναυτιλία και τουρισμό λόγω των επιπτώσεων από την διεθνή κρίση (πολλοί εργαζόμενοι των τουριστικών επιχειρήσεων θα μείνουν άνεργοι).

ι. Εκρηκτική αύξηση της ανεργίας κυρίως στις ηλικίες άνω των 50 ετών και τους νέους (το πρόβλημα αυτό θα έχει τεράστιες διαστάσεις στην ελληνική κοινωνία, λόγω της αδυναμίας του κράτους να αυξήσει την απασχόληση).

Ποσοστό ανεργίας (Ιανουάριος 2010 – Δεκέμβριος 2012)

Πηγή:ΕΛΣΤΑΤ

2010	Ιαν	Φεβρ	Μαρ	Απρ	Μαι	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπτ	Οκτ	Νοεμ	Δεκ
	11.3	12.1	11.6	11.9	12.0	11.6	12.0	12.2	12.6	13.5	13.9	14.8
2011	Ιαν	Φεβρ	Μαρ	Απρ	Μαι	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπτ	Οκτ	Νοεμ	Δεκ
	15.1	15.9	16.2	15.8	16.6	16.0	16.5	18.4	17.5	18.2	20.9	21.0
2012	Ιαν	Φεβρ	Μαρ	Απρ	Μαι	Ιουν	Ιουλ	Αυγ	Σεπτ	Οκτ	Νοεμ	Δεκ
	21.5	21.7	22.1	23.1	23.9	24.8	25.1	25.4				

Η παρουσία του ΔΝΤ στις χώρες που αντιμετωπίζουν έντονη οικονομική κρίση και αδυναμία πληρωμών φαίνεται να σχετίζεται με μια σειρά επιπτώσεις, καθώς οι κρατικές δαπάνες μειώνονται ενώ η αγορά εισέρχεται σε ύφεση. Επιπτώσεις οι οποίες ωστόσο αναιρούνται με την έξοδο των χωρών που μελετήθηκαν από το ΔΝΤ. Η άμεση συνέπεια στην χρηματοδότηση των Εθνικών Συστημάτων Υγείας έφερε επιπτώσεις αρχικά στην παροχή υπηρεσιών καθώς μειώθηκε ο αριθμός γιατρών ανά πολίτη και των μέσων θεραπείας. Γενικά, παρατηρήθηκε αύξηση στη θνησιμότητα λόγω χρόνιων παθήσεων, αναπνευστικών λοιμώξεων, καρδιαγγειακών νοσημάτων, αυτοκτονιών, ανθρωποκτονιών, παράλληλα, παράλληλα αυξήθηκε και η θνησιμότητα βρεφών. Αντίθετα, οι θάνατοι λόγω τροχαίων ατυχημάτων μειώθηκαν.

Σε αυτή την βάση, η ανθρώπινη συμπεριφορά και η ψυχική υγεία επηρεάζονται σαφώς αρνητικά από την ελάττωση του εισοδήματος και την εμπειρία της ανεργίας. Οι συγκεκριμένες καταστάσεις που ορίζονται ως ψυχοκοινωνικοί παράγοντες των ψυχικών διαταραχών, είναι συχνά ή αιτία του αισθήματος απελπισίας και απόγνωσης. Έτσι προκαλούνται σημαντικές διαφορές στους δείκτες ψυχικής υγείας όπως το άγχος, η κατάθλιψη, τα ψυχοσωματικά συμπτώματα, η υποκειμενική αίσθηση αυτοεκτίμησης, ευεξίας, δυσφορίας κλπ.

Εκείνοι που πλήττονται κυρίως είναι οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, δηλαδή οι φτωχοί, οι ψυχικά ασθενείς -καθώς ήδη δεν είναι σε θέση να εργασθούν με ικανοποιητικά αποτελέσματα- και λιγότερο οι εργαζόμενοι στους οποίους ελαττώθηκε το εισόδημα. Την ίδια στιγμή οι άνδρες φαίνεται να πλήττονται περισσότερο από τις γυναίκες και να είναι εκείνοι που τελικά αναζητούν ψυχολογική υποστήριξη λόγω ανεργίας ή μείωσης του εισοδήματός τους.

Στη χώρα μας, η οικονομική κρίση φαίνεται να αύξησε τις επισκέψεις στα εξωτερικά ιατρεία ψυχιατρικών κλινικών ωστόσο δεν αυξήθηκε ο αριθμός εισαγωγών για νοσηλεία σε αυτές. Παρατηρήθηκε δηλαδή, αύξηση στις «συνήθεις ψυχικές διαταραχές» όπως εκείνες που αφορούν το ευρύτερο φάσμα του άγχους και του συναισθήματος (π.χ. κρίσεις πανικού, κατάθλιψη), που οι περιπτώσεις ανάγκης νοσηλείας είναι ελάχιστες έως μηδενικές. Αυτές οι ψυχικές καταστάσεις έχουν πολύ συχνά τα αίτια τους σε ψυχοκοινωνικούς παράγοντες, ένας από τους οποίους είναι και η οικονομική κρίση, με την ελάττωση του εισοδήματος και την ανεργία που επιφέρει.

Το ενδεχόμενο διάλυσης της Ευρωζώνης, που οι διεθνείς αγορές μέχρι το 2009 είχαν πειστεί απόλυτα ότι δεν υφίσταται παρά μόνο ως θεωρητικό ενδεχόμενο, βρίσκεται σήμερα προ των πυλών. Ήδη, οι αγορές διαμορφώνουν καθημερινά επιτόκια δανεισμού για τις χώρες της Ευρωζώνης σαν να έχει ήδη συντελεστεί η επιστροφή τους στα νομίσματά τους. Παράλληλα, ένας αυξανόμενος αριθμός κρατών-μελών της Ευρωζώνης δεν μπορεί πια να δανειστεί στις διεθνείς αγορές, ούτε τα ίδια τα κράτη ούτε οι τράπεζες ούτε οι επιχειρήσεις τους. Η ευρωπαϊκή διατραπεζική αγορά δυσλειτουργεί και οι ευρωπαϊκές τράπεζες, πιεζόμενες να βελτιώσουν τους δείκτες κεφαλαιακής τους επάρκειας, προχωρούν σε σημαντική απομόχλευση των δανείων τους.

Όλα τα παραπάνω προκαλούν στην Ευρώπη πιστωτική ασφυξία που φέρνει τελικά μεγάλη ύφεση, απειλώντας να οδηγήσουν την Ευρωζώνη σε βαθιά και παρατεταμένη κρίση, τα προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής σε αποτυχία και τον υπόλοιπο κόσμο σε σοβαρή οικονομική καχεξία, διότι οι ευρωπαϊκές τράπεζες αποτελούν τον βασικό χρηματοδότη του υπόλοιπου κόσμου και κυρίως της Ανατολικής Ευρώπης.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΕΞΟΔΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Υπό το βάρος της τρέχουσας παγκόσμιας κρίσης, αναζητώνται λύσεις τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Λύσεις που θα αποτελέσουν το έναυσμα για την αντιστροφή του δυσμενούς κλίματος και θα βοηθήσουν την παγκόσμια οικονομία να εισέλθει ξανά σε αναπτυξιακή τροχιά. Το ζητούμενο λοιπόν είναι η κυριαρχία της ψυχραιμίας για την αποφυγή κινήσεων πανικού και υπέρμετρης αντίδρασης, που μπορεί να βλάψουν τις αρχές μιας παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Παράλληλα, κρίνεται αναγκαία η επίτευξη συντονισμένης παγκόσμιας δράσης, με τη θεσμοθέτηση κανόνων διεθνούς εμβέλειας και αναγνώρισης. Οι προτεινόμενες λύσεις θα πρέπει να συνδέονται με τα αίτια της υφισταμένης κρίσης και να στοχεύουν στην αποφυγή παρόμοιων στρατηγικών που οδήγησαν την παγκόσμια οικονομία σε ανισορροπία, με χώρες ιδιαίτερα ελλειμματικές εξαρτώμενες σε μεγάλο βαθμό από την πορεία των πλεονασματικών χωρών⁴⁶.

Η αποπληρωμή του χρέους προϋποθέτει αρχικά τη μείωση του ελλείμματος. Το μέρος του ελλείμματος που δεν περιλαμβάνει τις πληρωμές των τόκων ονομάζεται πρωτογενές έλλειμμα. Μηδενικό πρωτογενές έλλειμμα σημαίνει ότι η κυβέρνηση δεν προσθέτει καινούργιο χρέος σ' αυτό που της κληρονόμησαν παλαιότερες κυβερνήσεις. Πρωτογενές έλλειμμα με θετικό πρόσημο σημαίνει ότι η κυβέρνηση δημιουργεί νέο χρέος. Το 2009, το πρωτογενές έλλειμμα της Ελλάδας ανήλθε στο 8,5%.

Είναι σαφές ότι με πρωτογενές έλλειμμα αυτού του μεγέθους η αποπληρωμή του χρέους είναι δύσκολη. Το χρέος μπορεί να αποπληρωθεί μόνο αν η κυβέρνηση παύσει να δημιουργεί πρωτογενές χρέος, δηλ. δεν δημιουργεί νέο χρέος κάθε χρόνο.

Η κυβέρνηση πρέπει να δημιουργήσει πρωτογενές πλεόνασμα. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα υπερβεί τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το συνολικό έλλειμμα θα έχει αρνητικό πρόσημο και το χρέος θα μειωθεί. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα ισούται με τις πληρωμές των τόκων του χρέους, το έλλειμμα μηδενίζεται και το χρέος θα παραμένει σταθερό, παρόλο που για τη μείωση του χρέους απαιτείται αρνητικό έλλειμμα.

Επιθυμητά αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν ακόμη και με μηδενικό ή ελάχιστα θετικό έλλειμμα. Αν το ΑΕΠ της Ελλάδας διπλασιαζόταν ξαφνικά χωρίς καμία αλλαγή

---

46. <http://www.insight.gr/economy.php?artid=15>

στο δημόσιο χρέος, η Ελλάδα θα αντιμετώπιζε πολύ μικρότερο πρόβλημα χρέους. Η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει και να διατηρήσει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης του ΑΕΠ, εφόσον αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας έχει ιδιαίτερα αυξημένη σημασία λόγω του μεγάλου εξωτερικού χρέους της Ελλάδας. Μία χώρα μπορεί να αποπληρώσει το εξωτερικό της χρέος πραγματοποιώντας περισσότερες εξαγωγές από εισαγωγές. Δεδομένου ότι η Ελλάδα εισάγει αυτή τη στιγμή σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι εξάγει απαιτείται μεγάλη αύξηση της ανταγωνιστικότητας ώστε οι εξαγωγές να υπερκεράσουν τις εισαγωγές.

Το τρέχον πρόβλημα της Ελλάδας είναι ο συνδυασμός των υψηλού χρέους, μεγάλου ελλείμματος και χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων ευθύνεται για το γεγονός ότι η Ελλάδα μπορεί να δανειστεί μόνο με πολύ υψηλά επιτόκια στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Έχει διαπιστωθεί ότι τα μέτρα του μνημονίου, του μεσοπρόθεσμου, της δανειακής σύμβασης και της Συνόδου Κορυφής δεν είναι αποτελεσματικά, με επίδραση και στον προϋπολογισμό.

Η μείωση των μισθών, των συντάξεων και των κοινωνικών παροχών (παιδεία, υγεία, κοινωνική πρόνοια, κοινωνική ασφάλιση, ασφάλεια, δικαιοσύνη κ.α.) καθώς και αύξηση της άμεσης φορολογίας (ακόμα και με έκτακτες εισφορές), εκτός της αρνητικής επίδρασης στο βιοτικό επίπεδο του λαού, μειώνει την καταναλωτική δύναμη των πολιτών και επομένως τα έσοδα του κράτους από έμμεσους φόρους ακόμα και με την αύξηση του Φ.Π.Α.

Η εργασιακή εφεδρεία με οριζόντια κριτήρια χωρίς επανασχόληση του δυναμικού της και των ανέργων σε αναπτυξιακές δραστηριότητες, η απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμάτων χωρίς περιορισμούς, το κούρεμα του χρέους με ανταλλαγή ομολόγων (PSI) σε βάρος των τραπεζών και της αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας και των αποκρατικοποιήσεων, δεν λύνουν το πρόβλημα του ελλείματος και του χρέους, ακόμα και με επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής του, εάν δεν συνδιαστεί με καθορισμό του πραγματικού χρέους με προσωρινή αναστολή πληρωμής του και με παράλληλο παραγωγικό αναπτυξιακό προγραμματισμό για δημιουργία πρωτογενούς πλεονάσματος.

Η πολυπόθητη λύση για τον κάθε Έλληνα είναι πλέον κάτι διαφορετικό. Άλλοι θέλουν να επανεπιβεβαιωθεί η μονιμότητα τους στο Δημόσιο, άλλοι να μην πληρώνουμε τόσους φόρους, άλλοι απλώς να σταματήσει αυτή η μαζική ψυχολογική παράκρουση που μας έχει πιάσει όλους. Η αντίδραση της κοινής γνώμης είναι σπασμωδική, καθώς η ενημέρωση της είναι ελλιπής και βασίζεται σε μισές αλήθειες και ολόκληρα ψέματα.

Αν ακόμη καταφέρναμε να έχουμε πλεονασματικούς προϋπολογισμούς, το πλεόνασμα αυτών δεν θα μπορούσε ποτέ να καλύψει τον αυτοτροφοδοτούμενο ρυθμό αύξησης του Χρέους λόγω των υψηλών επιτοκίων που δανείζει τη χώρα η Τρόικα. Η λογική της Ε.Ε. και της Γερμανίας δεν είναι να πάρει πίσω τα δανεικά, αλλά να μην χάσει άλλα. Η πρόκληση είναι συνεπώς μεγάλη, καθώς ο ιδιωτικός τομέας καλείται να συμπληρώσει το κενό της σταδιακής απόσυρσης του δημόσιου τομέα από την παραγωγή υπηρεσιών, χωρίς ταυτόχρονες σημαντικές παράπλευρες απώλειες στην απασχόληση και στο βιοτικό επίπεδο.

Θετική αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης αποτελούν η απαίτηση των πολεμικών και κατοχικών αποζημιώσεων, χαμηλότοκος δανεισμός (εκτός του ΔΝΤ) με επενδύσεις και άμεσα από κράτη εκτός Ε.Ε. (Ρωσία, Κίνα, Ινδία κ.α), ο περιορισμός των εισαγωγών και των δαπανών (π.χ. των εξοπλισμών) και η αύξηση των εξαγωγών με αύξηση της εγχώριας παραγωγής, η αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας (ορυκτός πλούτος, ενέργεια, τουρισμός, ναυτιλία, γεωργία, αλιεία, διατροφή, εμπόριο, επικοινωνία, υφαντουργία, πολιτισμός, ηλεκτρονική επικοινωνία, περιβάλλον, κατασκευές, έρευνα, καινοτομία, προσφορά υπηρεσιών κ.α), η ανάπτυξη με υποστήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μέσω επενδύσεων και ευρωπαϊκών κ.α πόρων (ΕΣΠΑ κ.α), ο επαναπαρτισμός των καταθέσεων του εξωτερικού και των εισαχθεισών βιομηχανιών και βιοτεχνιών, η αντιμετώπιση της εισφοροδιαφυγής με σύγχρονα μέσα, η αξιοποίηση του έμψυχου δυναμικού και των αναπτυξιακών του προτάσεων (όπως ταχεία βραχυπρόθεσμη μικροδανειοληψία με κοινωνική αλληλεγγύη και δημιουργία ΚΕΠ για ιδιωτικές (οικονομικές, νομικές, οικογενειακές, υγειονομικές, κοινωνικές κ.α) υποθέσεις στο πλαίσιο του Καλλικράτη (ΟΤΑ κ.α), η αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος (σύνταγμα, αξιοκρατικές εκλογές με επαρκή προετοιμασία, κοινοβούλιο κ.α) του τραπεζικού συστήματος (με αύξηση της ρευστότητας, της δανειοποίησης κ.α) και της δημόσιας διοίκησης (γραφειοκρατία, μηχανογράφηση κλπ.) κ.α

Η πρώτη επιλογή λοιπόν, είναι να συνεχίσει η χώρα ως έχει. Δηλαδή, να συνεχίσει μια πολιτική άγριας κατανομής εισοδημάτων και πλούτου σε βάρος των εργαζομένων και των συνταξιούχων, των δυναμικών επιχειρηματιών, υπέρ μιας χούφτας οικογενειών, τραπεζιτών και της διαπλοκής. Η πολιτική αυτή διασφαλίζει ότι θα πληρώνονται οι τοκογλύφοι, ενώ δίνει επάρκεια χρόνου στις ισχυρές δυνάμεις εντός της ΕΕ ώστε α) να διασφαλίσουν τα κέρδη τους και β) να επιλέξουν «εν ψυχρώ» και όχι κάτω από την πίεση των πραγμάτων εν γένει τις στρατηγικές τους και ειδικότερα έναντι της Ελλάδας.

Σε αυτή την πρώτη επιλογή η Ελλάδα δεν είναι υποκείμενο που επιλέγει και πράττει πολιτική, αλλά αντικείμενο πολιτικών επιλογών τρίτων.

Δεύτερη επιλογή: αποχώρηση από το Ευρώ. Από την πρώτη στιγμή που αποκαλύφθηκε η κρίση στην Ελλάδα, οι πλέον συντηρητικοί κύκλοι της Γερμανίας απαιτούσαν την με όλα τα μέσα έξοδο της Ελλάδας από το Ευρώ, ακόμα και με εξαναγκασμό. Μια άτακτη έξοδο της Ελλάδας από το Ευρώ με την κυριαρχία των σημερινών δυνάμεων θα σήμαινε ότι αυτές θα έβγαζαν όλα τα λεφτά στο εξωτερικό άμεσα και ότι το κόστος αποπληρωμής των δανείων θα πολλαπλασιαζόταν αυτόματα εξαιτίας του γεγονότος ότι ο δανεισμός είναι σε Ευρώ, ενώ θα καλείτο πάλι ο εργαζόμενος να πληρώσει το λογαριασμό. Έξοδος από το Ευρώ στις σημερινές συνθήκες θα σήμαινε άμεση χρεοκοπία της χώρας.

Η τρίτη λύση: αλλαγές στην ΕΕ. Η τρίτη και σημαντικότερη, αλλά από μόνη της ασφαλώς και δεν αρκεί, είναι η δημοκρατική και κοινωνικά δίκαιη μετεξέλιξη της ΕΕ σε μια πορεία μεταλλαγής της σε κοινωνική-δημοκρατική ευρωπαϊκή Πολιτεία / Ομοσπονδία. Η πιο πάνω λύση βέβαια, έχει πολύ δρόμο, αν αυτός θα υπάρχει ακόμα. Υπάρχει όμως ένα θεμελιακό πρόβλημα χρόνου. Τόσο αυτή η τρίτη λύση, όσο και η τέταρτη χρειάζονται πολύ χρόνο για να υλοποιηθούν.

Η τέταρτη λύση – που μπορεί να αξιοποιήσει στοιχεία (πραγματικά ή διαπραγματευτικά) από τις προηγούμενες είναι δική μας εσωτερική υπόθεση. Σύμφωνα με αυτήν, η χώρα έχει ανάγκη μιας διαφορετικής πολιτικής, ιδιαίτερα σε τρία πεδία. Πρώτον, να αλλάξει τον τρόπο που διαπραγματεύεται, να αρχίσει, δηλαδή, να διαπραγματεύεται. Δεύτερον να ανοίξει και άλλες πηγές χρηματοδότησης της χώρας, επενδύσεων και δανείων. Τρίτον και κυριότερο, η πολιτική να γίνει δημοκρατική με τρόπο που να αλλάξει την ατμόσφαιρα στην ίδια την κοινωνία. Να είναι κοινωνικά δίκαιη, για να κινητοποιήσει τους ίδιους τους εργαζομένους και τους δημιουργικούς επιχειρηματίες (ο άνθρωπος είναι η κύρια παραγωγική δύναμη).

Πράγματι, το κράτος εκλογικεύει σταδιακά τη λειτουργία του, μειώνοντας τη σπατάλη και τη γραφειοκρατία και προχωρώντας σε σοβαρές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις (ασφαλιστικό, εργασιακό, δημοσιονομικό, κλειστά επαγγέλματα, παραοικονομία, κ.λπ.). Ο ιδιωτικός τομέας καλείται να γίνει πιο εξωστρεφής και περισσότερο ανταγωνιστικός, με έμφαση στην ποιότητα των προσφερόμενων προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά και ο δημόσιος τομέας πιο λειτουργικός. Βεβαίως, η αλλαγή στη δομή της οικονομίας και η αλλαγή κουλτούρας στον πληθυσμό παίρνουν χρόνο. Χρειάζεται υπομονή και ελαφρά αισιοδοξία.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η οικονομική κρίση που βιώνουμε σήμερα παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες αλλά και διαφορές από τις προηγούμενες κρίσεις. Συγκεκριμένα, η σημερινή κρίση διαφοροποιείται από τις υπόλοιπες λόγω του γεγονότος ότι πλέον σε όλες οι χώρες που πλήττονται από την κρίση, στις οποίες ανήκει και η Ελλάδα, τα περισσότερα νοικοκυριά είναι χρεωμένα και υπάρχει έντονη σύμπλεξη της χρηματοπιστωτικής και της πραγματικής οικονομίας. Από την άλλη πλευρά, μία σημαντική ομοιότητα είναι ο ρόλος των τραπεζών στην πρόκληση και αντιμετώπιση όλων των οικονομικών κρίσεων.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάστηκε και αναλύθηκε η πορεία της ελληνικής οικονομίας από τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους το 1830 μέχρι και σήμερα. Έγινε επεξεργασία των δεδομένων και των στοιχείων καθώς και των παραμέτρων που οδήγησαν τις ελληνικές κυβερνήσεις να προβούν στη σύναψη δανείων. Μελετήθηκαν και καταγράφηκαν οι δυσκολίες αποπληρωμής των χρεών και οι δυσμενείς επιπτώσεις που συνεπαγόταν αυτό για την χώρα.

Σκοπός ήταν η εμβάθυνση στο φλέγον και επίκαιρο θέμα της σημερινής οικονομικής κρίσης και στις επιπτώσεις της σε όλους τους τομείς του επιστητού της Ελλάδας. Ωστόσο η οικονομική κρίση, έγινε αντιληπτό ότι προϋπήρχε ήδη από το 2007 όπου και ξέσπασε η παγκόσμια οικονομική ύφεση. Στο ελληνικό κράτος η οικονομική κρίση ήρθε να υπενθυμίσει στις κυβερνήσεις πως ο δρόμος της οικονομίας στον οποίο είχε βαδίσει ήταν λανθασμένος κάτι που αποδεικνύεται περίτρανα στις μέρες μας.

Η δημοσιονομική σταθεροποίηση και η πολιτική αντιμετώπισης της κρίσης είναι δύο διαφορετικά πράγματα που απαιτούν διαφορετικές πολιτικές. Η επίτευξη της δημοσιονομικής σταθεροποίησης δεν αποτελεί αναγκαία και ικανή συνθήκη για την έξοδο από την κρίση. Τουναντίον, ορισμένες φορές μπορεί να λειτουργεί και ανταγωνιστικά. Η ικανή και αναγκαία προϋπόθεση είναι ένα ευρύ πρόγραμμα στήριξης της οικονομίας με σαφείς προτεραιότητες και στόχους. Το παράδειγμα που αντιστοιχεί σ' αυτή την περίπτωση είναι αυτό της Πορτογαλίας όπου η σαφής βελτίωση της δημοσιονομικής της κατάστασης που επήλθε τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα μετά την ένταξη στην ΟΝΕ δεν αποτέλεσε και παράγοντα ανάπτυξης.

Η οικονομική κρίση λοιπόν μπορεί να είναι λόγος για απελπισία, κατάθλιψη, απομόνωση, γκρίνια, απαισιοδοξία (και σίγουρα μπορεί να προκαλέσει όλα αυτά τα συμπτώματα), μπορεί όμως να είναι και μια ευκαιρία για προσωπική αυτοεξέταση και συνολική αναθεώρηση. Μοιάζει η στιγμή να είναι ιδανική για να επανεξετάσουμε το

σύστημα αξιών μας, βάση του οποίου αξιολογούσαμε μέχρι σήμερα τον εαυτό μας και το περιβάλλον μας. Αυτό που τελικά καταφέραμε με το υπάρχον σύστημα αξιών είναι να γεμίσουμε κατάθλιψη τα σπίτια μας δουλεύοντας ατελείωτες ώρες, σε ένα αέναο κυνήγι απόκτησης υλικών αγαθών που ποτέ δεν είναι αρκετά.

Στηλιτεύτηκαν πολιτικές και πεπιοθήσεις ενώ εντοπίστηκαν οι βαθιές αιτίες της ύφεσης που ακόμα δυστυχώς χωλαίνει την Ελλάδα αλλά και ολόκληρη την Ευρωζώνη. Το μέλλον κρίνεται αβέβαιο και κανείς δεν μπορεί να εκφράσει με βεβαιότητα μια σίγουρη γνώμη και άποψη για τα μελλοντικά γεγονότα στον τομέα της οικονομίας.

Ίσως διδαχθούν οι παλαιότεροι από τις λαθεμένες επιλογές τους και δώσουν συμβουλές στους νέους που θα φέρουν την εξυγίανση και την οικονομική, κοινωνική και πολιτική ευημερία και πάλι στον τόπο. Η Ελλάδα ζει κρίσιμα χρόνια, το ίδιο και οι έλληνες πολίτες. Η θετική σκέψη, η ομαδικότητα και το ενδιαφέρον για το συλλογικό συμφέρον καθώς και η αλλαγή τρόπου και στάση ζωής ίσως επίσης δώσουν τη λύση για το μέλλον.

Ωστόσο, το μερίδιο ευθύνης βαραίνει όλους τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο και οφείλουν οι ιθύνοντες να αντιληφθούν, να αισθανθούν, να κατανοήσουν τις ανάγκες των απλών καθημερινών ανθρώπων που μαστίζονται από τα δεινά της οικονομικής κρίσης. Και σίγουρα οι τελευταίοι αποτελούν την πλειοψηφία. Κλείνω την εργασία μου με μια αρχαία φράση, καθώς πάντα αναπαυλώντας τους αρχαίους ημών προγόνους, η αίσθηση του θάρρους και της ελπίδας μεγαλώνει: «οψόμεθα».

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΟΡΩΝ

ΟΝΕ= Οικονομική Νομισματική Ένωση

ΕΕ= Ευρωπαϊκή Ένωση

ΔΝΤ= Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

CDS= Credit Default Swaps

SWAPS= συμβάσεις ανταλλαγής

ΕΚΤ= Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

ΑΕΠ= Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν

ΕΟΠΠΥ= Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας

ΤΡΟΙΚΑ= τριμελής επιτροπή που αντιπροσωπεύει την ΕΕ σε θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής των κρατών μελών της Ευρωζώνης

ΔΟΕ= Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος

ΕCOFIN= αρμόδια επιτροπή οικονομικών

ΕFSF= Ευρωπαϊκός Οργανισμός Χρηματο-οικονομικής Σταθερότητας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γενική Βιβλιογραφία

Αλιβιζάτος Ν., Οι πολιτικοί θεσμοί σε κρίση. 1922-1974. Όψεις της ελληνικής εμπειρίας, Αθήνα 1983.

Εγκυκλοπαίδεια Ελλάδα, Ιστορία Πολιτισμός, εκδ. Δομή.

Εκδοτική Αθηνών, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΕ, Αθήνα 1977

Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας, για την Γ΄ Λυκείου, ΟΕΔΔ, Αθήνα 2004.

Ηλιαδάκης Α., Το δημόσιο χρέος στο ελληνικό κράτος από το 1824, Δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα ΠΑΤΡΙΣ, 3/11/2009

Ξενοφώντος, Ελληνικά, κεφ.2, παρ. 27

Μακαρέζος Ν., Η Οικονομία της Ελλάδος, Αθήνα 2006.

Μερτζάνης Χ., Η τρέχουσα χρηματοπιστωτική κρίση: χαρακτηριστικά και προκλήσεις.

Παγκόσμια Στρατιωτική Ναυτική Αεροπορική Εγκυκλοπαίδεια, εκδ. στρατηγικές.

Οικονόμου Μ., Ιστορικά της Ελληνικής Παλιγγενεσίας ή ο ιερός αγώνας των Ελλήνων, εκ του τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρή, Αθήναι, 1873.

Χρηστίδης Γ., Οι οικονομικές κρίσεις που συγκλόνισαν τον κόσμο.

Νόμοι

Ν. 2676/99 (ΦΕΚ 1 Α'), αρθρ.40, παρ.1

Ν. 2042/92 (ΦΕΚ 75/Α/92), αρθρ. 1

Πηγές διαδικτύου

<http://www.tovima.gr/finance/article/?aid=162421>

el.wikibooks.org

http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/oikonomiki_krisi/

<http://www.insight.gr/economy.php?artid=15>

el.wikipedia.org

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_economyagor_3_31/10/2009_335412

<http://www.enthesis.net>

<http://siatistanews.gr/klasika/istoria.html>

<http://www.enthesis.net>

<http://www.lifo.gr>

<http://news.kathimerini.gr>

<http://www.elstat.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Δημοσιονομική προσαρμογή 2009 – 2011

	2009	2010	2011	2009-2011	
	Πραγμ.	Πραγμ.	Εκτίμηση	Δ	%
Ελλάδα – δισ. €					
Έσοδα	88,1	89,8	88,9	0,8	0,9
Πρωτογενείς Δαπάνες	112,7	101,0	94,2	-18,5	-16,4
Πρωτογενές αποτέλεσμα	-24,6	-11,3	-5,3	19,3	78,5
Ελλάδα - % ΑΕΠ					
Έσοδα	38,0	39,5	41,3	3,3	
Πρωτογενείς Δαπάνες	48,7	44,4	43,8	-4,9	
Πρωτογενές αποτέλεσμα	-10,6	-5,0	-2,5	8,2	
Ευρωζώνη (17) - % ΑΕΠ					
Έσοδα	44,8	44,7	45,3	0,5	
Πρωτογενείς Δαπάνες	48,3	48,1	46,4	-1,9	
Πρωτογενές αποτέλεσμα	-3,5	-3,4	-1,1	2,4	
Σημείωση:					
Ελλάδα ονομαστικό ΑΕΠ - εκατ. €	231,6	227,3	215,2	-16,4	

Πηγή <http://www.epikairo.gr>

Πηγή <http://www.dentnews.net> (2/9/2012)

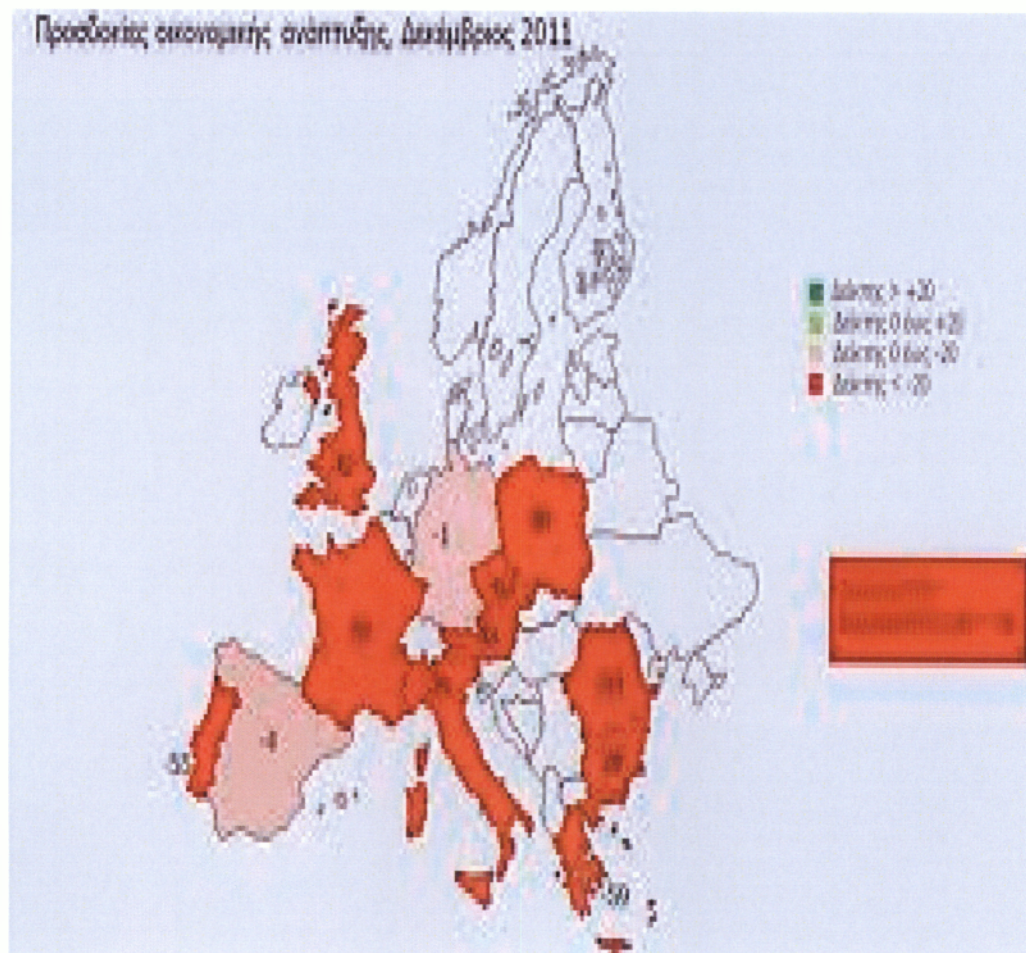
"ΘΗΛΙΑ" Η ΑΚΡΙΒΕΙΑ

	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2010	ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2012
 Γάλα 1lt	0,99€	1,15€
 1κ Φάρι	7,58€	7,98€
 1κ ψαρό μισοκίβρι Ολλανδίας	8,14€	10,85€

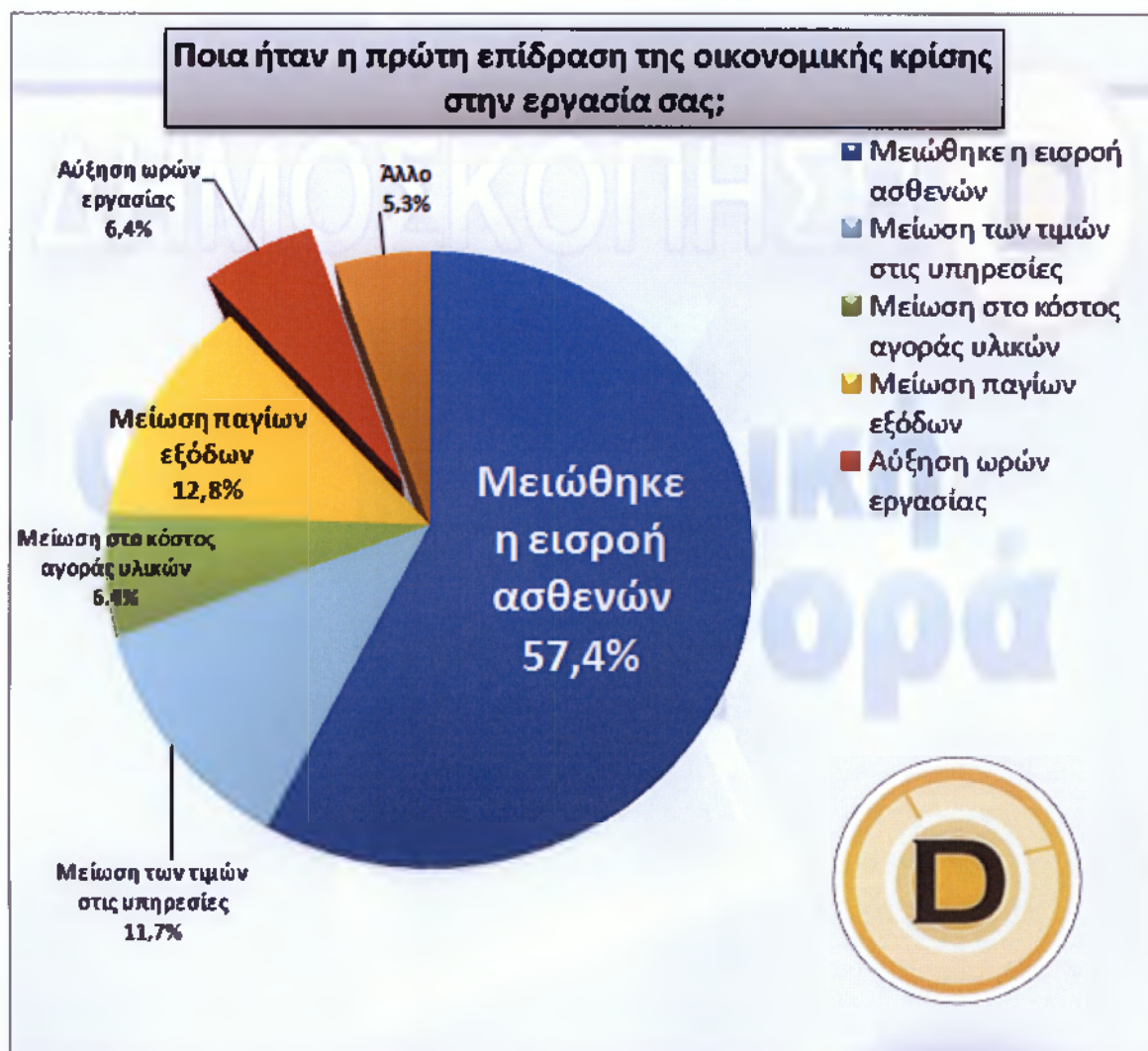
πηγή: Ένωση Εφόρων Καταναλωτών

Πηγή www.megatv.com

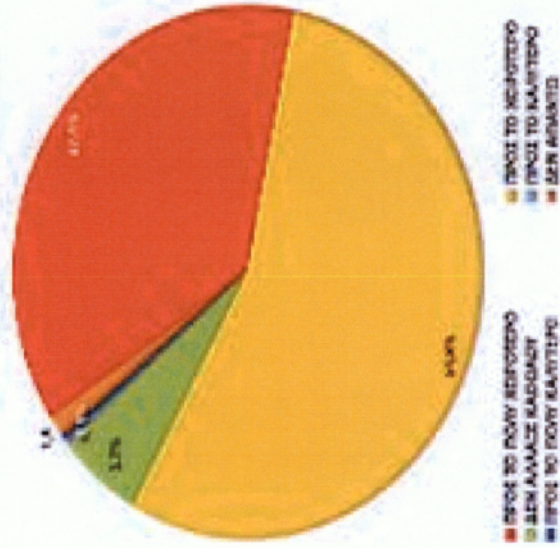

Πηγή www.google.com

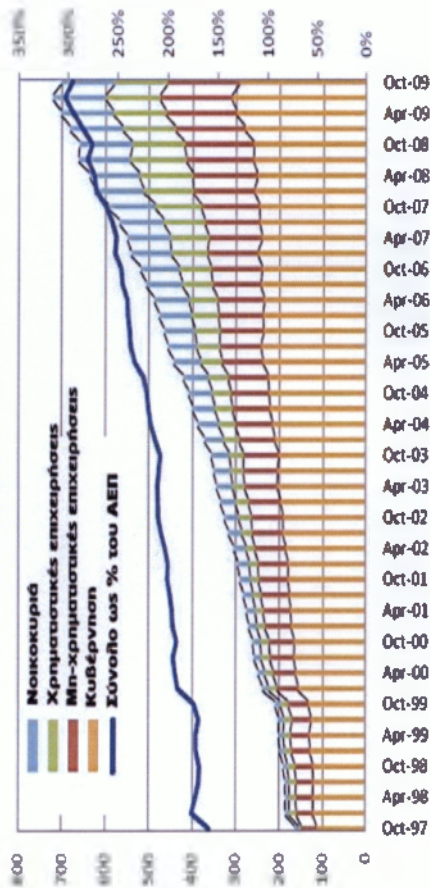
Πηγή www.google.com

«Πόσο άλλαξε η οικονομική σας κατάσταση τους τελευταίους 12 μήνες σε σχέση με ένα χρόνο πριν;»

Συνολικό χρέος της Ελλάδας

(δισεκατομμύρια ευρώ)

Source: Bank of Greece, QEDS, IMF, authors' calculations

δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: www.google.com

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΟ 2012

- 24 Ιανουαρίου 2012 Διεξάγεται στη βουλή η ψηφοφορία για το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου Οικονομικών. Πολλά άρθρα καταψηφίζονται από βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ενώ η διάταξη που αφορούσε την απελευθέρωση του ωραρίου των φαρμακείων καταψηφίστηκε και από βουλευτές των υπολοίπων κομμάτων της συγκυβέρνησης.
- 09 Φεβρουαρίου 2012 Κατέληξαν σε συμφωνία οι πολυήμερες συζητήσεις των αρχηγών των κομμάτων της συγκυβέρνησης, για το πακέτο μέτρων που απαιτεί η τρόικα, προκειμένου να προχωρήσει το νέο δανειακό πακέτο και το PSI. Παραιτήθηκε ο υφυπουργός εργασίας Γ. Κουτσούκος.
- 10 Φεβρουαρίου 2012 Παραιτήθηκε η αναπληρώτρια υπουργός Εξωτερικών Μαριλίζα Ξενογιαννακοπούλου. Επίσης υπέβαλαν τις παραιτήσεις του οι υπουργοί του ΛΑΟΣ που συμμετείχαν στην συγκυβέρνηση. Παραιτήθηκε από τη βουλευτική του έδρα ο ο βουλευτής Αρτας του ΠΑΣΟΚ Παύλος Στασινός.
- 11 Φεβρουαρίου 2012 Παραιτήθηκαν οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ Π. Ζούνη και Δ. Βαρβαρίγος.
- 12 Φεβρουαρίου 2012 Η Βουλή συζήτησε την πρόταση νόμου για τη συμφωνία του 2ου Μνημονίου («Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας») που υπέβαλε η κυβέρνηση Παπαδήμου. Η πρόταση υπερψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου από 199 βουλευτές.
- 13 Φεβρουαρίου 2012 Μετά την ολοκλήρωση της ψηφοφορίας για τα νέα μέτρα που ολοκληρώθηκε τα μεσάνυχτα της Κυριακής 12 Φεβρουαρίου, διεγράφησαν 22 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ,21 της Νέας Δημοκρατίας και 2 του ΛΑΟΣ που διαφοροποιήθηκαν από την απόφαση του κόμματός τους. Ακολούθησαν οι παραιτήσεις των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ Μ. Τσόκλη και Α. Λαφαζάνη (13-02) από τις βουλευτικές τους έδρες, Την προηγούμενη μέρα είχε προηγηθεί η παραίτηση του βουλευτή της ΝΔ, Ν. Λέγκα (12-02)

9 Μαρτίου 2012 Ολοκληρώθηκε το PSI με τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα να φτάνει το 95,7%

11 Απριλίου 2012 Προκηρύχθηκαν εκλογές για τις 6 Μαΐου 2012

6 Μαΐου 2012 Διεξάγονται οι εκλογές από τις οποίες δεν προέκυψε τελικά κυβέρνηση

16 Μαΐου 2012 Ορκίζεται η υπηρεσιακή κυβέρνηση Παναγιώτη Πικραμένου

5 Ιουνίου 2012 Ο γενικός δείκτης του χρηματιστηρίου Αθηνών κλείνει κάτω από τις 500 μονάδες.

17 Ιουνίου 2012 Διεξάγονται οι εκλογές οι οποίες οδήγησαν τελικά σε δημιουργία κυβέρνησης συνασπισμού με τη συμμετοχή της Νέας Δημοκρατίας, του ΠΑΣΟΚ και της ΔΗΜΑΡ

21 Ιουνίου 2012 Ορκωμοσία της κυβέρνησης του Αντώνη Σαμαρά

26 Ιουνίου 2012 Αναλαμβάνει Υπουργός Οικονομικών ο Γιάννης Στουρνάρας

5 Νοεμβρίου 2012 Κατατίθεται στη βουλή το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016, σε ένα άρθρο με τη διαδικασία του κατεπείγοντος

7 Νοεμβρίου Υπερψηφίστηκε το Μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα με 153 ψήφους
2012

27 Νοεμβρίου Λήψη απόφασης Eurogroup για σταδιακό δανεισμό της χώρας και
2012παροχή δόσεων.

Πηγή: el.wikipedia.org
